

Forældelse af personskadeerstatningskrav efter 1908-loven

af MARTIN LAURSEN

Det vigtigste regelsæt vedrørende forældelse er den såkaldte 1908-lov, der i denne studenterafhandling analyseres med fokus på krav på erstatning for personskader. Efter en kort gennemgang af lovens anvendelsesområde konkluderes det, at forældelsens begyndelsestidspunkt skal fastsættes objektivt uden indflydelse fra skadelidtes viden. Med fortolkningsbidrag fra bestemmelserne i erstatningsansvarsloven fastsættes begyndelsestidspunktet vedrørende midlertidige ydelser til tidspunktet for skadevirkningernes indtræden, mens det for de varige ydelser fastsættes til stationærtidspunktet. Ved senere opståede følgeskader løber forældelsen fra hhv. følgeskadens indtræden og dens stationærtidspunkt. Er skadelidte i utilregnelig uvidenhed om sit krav, er der grundlag for at suspendere forældelsesfristen, så den først løber fra det tidspunkt skadelidte burde indse, at der var grundlag for yderligere krav. Ved vurderingen tages der hensyn til skadelidtes egen opfattelse af sin helbredstilstand, lægelige oplysninger, arbejdsmæssige forhold og tidsrummet mellem ulykken og opdagelsen af skadevirkningerne. Det kan desuden mellem parterne aftales, at fristen skal suspenderes, enten udtrykkeligt eller stiltiende ved debtors handlinger. Især realitetsforhandlinger om erstatningsgrundlaget og størrelsen kan bevirke en stiltiende suspension af fristen eller et afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende. Fristen afbrydes ved debtors erkendelse af både grundlag og størrelse af kravet eller skadelidtes foretagelse af effektive retslige skridt til erhvervelse af dom eller forlig.

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1. 1908-loven	3
1.1 Indledning	3
1.2 1908-loven	4
1.2.1 1908-lovens anvendelsesområde	4
1.2.1.1 § 1, stk. 1, nr. 5	5
1.2.1.2 Skader bevirket ved en forbrydelse	5
1.2.1.3 Særligt retsgrundlag efter § 1, stk. 2	6
1.2.2 Hvad er retsvirkningen af forældelse?	7
Kapitel 2. Forældelsesfristens begyndelsestidspunkt	8
2.1 Begyndelsestidspunkt efter 1908-loven	8
2.2 Fristens begyndelse ved personskader	9
2.2.1 Midlertidige ydelser	10
2.2.2 Varige ydelser	12
2.2.2.1 Ulykkestidspunkt, skadevirkninger eller stationærtidspunkt	12
2.2.2.2 Særligt om udstykning	16
2.2.2.3 Hvad sker der efter revisionen af EAL?	17

2.3 Retsvirkningerne af forældelsesfristens begyndelse	18
Kapitel 3. Suspension af forældelsesfristen	18
3.1 Betingelser for suspension.....	18
3.1.1 Aftalt suspension	18
3.1.2 Suspension efter 1908-lovens § 3.....	19
3.1.2.1 Utilregnelig uvidenhed om ansvarsgrundlaget.....	20
3.1.2.2 Utilregnelig uvidenhed om skadens omfang.....	20
3.1.2.3 Utilregnelig uvidenhed om årsagssammenhængen	22
3.1.2.4 Suspension ved genoptagelse efter EAL § 11	23
3.1.2.4.1 Hvad sker der efter revisionen af EAL?.....	24
3.1.2.5 Utilregnelig uvidenhed om debitors opholdssted.....	24
3.2 Forældelse af ansvarsgrundlaget	25
3.3 Retsvirkningerne af suspension.....	26
Kapitel 4. Afkald på forældelse.....	27
4.1 Afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende.....	27
4.2 Udtrykkeligt afkald.....	27
4.3 Stiltiende afkald.....	27
4.3.1 Debitor 'erkender' fordringen	28
4.3.2 Debitor anerkender grundlaget for fordringen	28
4.3.3 Debitor benægter fordringens eksistens	30
4.4 Retsvirkningerne af et afkald eller en suspension	31
Kapitel 5. Afbrydelse af forældelsen.....	32
5.1. Hvad afbryder forældelsen efter 1908-loven?.....	32
5.2. Gældens erkendelse	33
5.3 Retslige skridt.....	33
5.4. Retsvirkningerne af forældelsens afbrydelse	34
Kapitel 6. Øvrige regler om fortabelse af fordringer.....	34
6.1 Afgrænsning overfor tilstødende regler	34
6.2 20-årig forældelse efter DL 5-14-4	35
6.3 Særlige lovregler	36
6.3.1 Arbejdsskader	36
6.3.1.1 Arbejdsskadesikringsloven.....	36
6.3.1.2 Differencekrav	37
6.3.2 Forsikringsaftaleloven	38
6.3.3 Øvrige bestemmelser	39
6.4 Passivitet.....	39
Kapitel 7. Konklusioner	40
7.1 1908-lovens anvendelsesområde	40
7.2 Forældelsens begyndelsestidspunkt	40
7.3 Suspension af forældelsesfristen	40
7.4 Afkald på forældelse	40
7.5 Afbrydelse af forældelsen	40
7.6 Konklusion	41
Litteratur	41

Kapitel 1

1908-loven

1.1. Indledning

Ved en fordrings ophør ved forældelse forstås det forhold, at forløbet af et bestemt tidsrum bringer fordringen til ophør, når den ikke holdes i kraft ved dertil egnede handlinger af kreditor eller debitor.¹ At fordringen bringes til ophør medfører, at hele kravet fortabes fra den ene dag til den anden, og der er altså ikke tale om en nedsættelse af kravet. Dette forhold er naturligvis af stor betydning for kreditorer i almindelighed, men det er vel af særlig stor betydning for kreditor, når fordringen består i et krav om erstatning og godtgørelse i anledning af en personskade. Ikke blot skal den skadelidte leve med de varige smerter og gener – han risikerer at retten til hele erstatningsbeløbet fortabes, og det er således et spørgsmål, om skadelidte får hele sin erstatning eller ingenting.

Når der er tale om sådanne indgribende retsvirkninger, kræves der udtrykkelig lovhjemmel. Der eksisterer da også flere forskellige regelsæt med bestemmelser om forældelse, og på området for personskadeerstatningskrav er det vigtigste af disse regelsæt lov nr. 274 af 22. december 1908 om forældelse af visse fordringer; også kaldet 1908-loven.

Den 5-årige forældelsesfrist i 1908-loven har stor betydning for erstatningskrav, hvilket belyses til fulde i dommen FED 1999.213 V, hvor skadelidte kom til skade den 10. december 1991. Skadelidte rejste sit krav mod skadevolder og dennes ansvarsforsikringsselskab, der imidlertid meddelte, at der efter deres opfattelse ikke forelå nogen erstatningspligt. Skadelidte søgte derfor advokat, og der blev indgivet stævning den 29. november 1996. Da stævningen imidlertid ukorrekt havde angivet forsikringsselskabet som sagsøgt i stedet for skadevolder, blev stævningen afvist. Angivelsen af den sagsøgte blev rettet, og den blev på ny fremsendt den 16. december 1996. Under retssagen fandt retten imidlertid, at forældelsen skulle regnes fra ulykkestidspunktet, og da stævningen først var indgivet mere end fem år herfra, var skadelidtes krav forældet. Skadelidte mistede dermed retten til sin erstatning ved, at den første stævning var behæftet med fejl, og den næste var indgivet 6 dage for sent. Selv om spørgsmålet har stor betydning for den skadelidte, er det de små tilfældigheder – der ikke altid er under den skadelidtes kontrol – der kan afgøre, om kravet er forældet eller ej.

Det er således vigtigt at have kendskab til forældelsesreglerne, men der er på den anden side tale om et område, hvor reglerne er både komplekse og svært tilgængelige. Dette gør dog blot behovet for en detaljeret gennemgang af 1908-loven med særligt fokus på krav for personskadeerstatning endnu større, og det er af denne grund, at netop dette område undersøges nærmere i denne afhandling.

I kapitel 1 vil der indledningsvis blive knyttet nogle generelle kommentarer til 1908-lovens anvendelsesområde til brug for forståelsen af de følgende kapitler. Der er således ikke tale om en dybdegående analyse heraf. Dernæst analyseres spørgsmålene om forældelsens begyndelsestidspunkt (kap. 2), suspension af forældelsen (kap. 3), afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende (kap. 4) og hvordan forældelsen afbrydes (kap. 5); alt

¹ Jf. Karnov, s. 4577, note 1.

sammen med fokus på spørgsmål, der er karakteristiske for forældelsesproblematikken i personskadesager. Afslutningsvis knyttes for fuldstændighedens skyld en kommentar til de øvrige regler om bortfald af fordringer, der har relevans ved personskader (kap. 6). Disse regler vil heller ikke blive analyseret i dybden, men det er vigtigt at være opmærksom på deres eksistens. Endelig vil konklusionerne fra de enkelte kapitler blive samlet i kapitel 7 som en sammenfatning af, hvad der er gældende ret vedrørende forældelse af personskadeerstatningskrav efter 1908-loven. Problemstillingerne vil blive analyseret efter en traditionel juridisk dogmatisk metode med en gennemgang af lovtæst, forarbejder, retspraksis og juridisk litteratur på området.

Indenfor erstatningsretten sondres der mellem godtgørelse for ikke-økonomisk skade og erstatning for økonomisk tab. I afhandlingen vil der dog for en nemheds skyld blot være henvist til 'erstatning'; med mindre andet er nævnt, vil det omtalte altså også finde anvendelse på godtgørelse. Henvises der til paragraffer uden forudgående lovhenviisning, er der altid tale om en henvisning til 1908-loven.

På området er der efterhånden opbygget en righoldig domspraksis, hvilket yderligere understreger områdets kompleksitet og store praktiske betydning. Afhandlingen fokuserer på nyere praksis, og dette valg er truffet ud fra et ønske om at analysere retsstillingen på området, som den er i dag, og altså ikke en eventuel udvikling, der måtte være sket. Enkelte ældre domme indgår dog også i det behandlede materiale.

1.2. 1908-loven

Når nogen udsættes for en personskade afhænger den juridiske regulering i denne forbindelse helt og holdent af de omstændigheder under hvilke tilskadekomsten er sket. Dette gælder f.eks. spørgsmålene, om der overhovedet skal udbetales en erstatning, hvem der skal betale den og hvordan den skal udmåles. F.eks. er der store forskelle på, om skaden er sket under udførelse af arbejde, i trafikken eller som led i en behandling på et sygehus.

Spørgsmålet om forældelsen af et personskadeerstatningskrav afhænger på tilsvarende måde af omstændighederne omkring tilskadekomsten. I mange tilfælde er krav på erstatning for personskade dog omfattet af bestemmelsen i 1908-lovens § 1, stk. 1, nr. 5 om fordring på erstatning for skade tilføjet udenfor kontraktforhold, og kravet vil således være underlagt 1908-lovens bestemmelser.

1.2.1. 1908-lovens anvendelsesområde

§ 1, stk. 1 indledes med ordene ”for følgende fordringer gælder en forældelsesfrist af 5 år”. Hermed er det gjort klart, at opregningen af omfattede fordringer i resten af § 1, stk. 1 er udtømmende, og analogislutninger må som udgangspunkt være udelukket.² Dette følger desuden af lovens virkning, hvorefter ellers gyldige krav pludselig afskæres fra at blive gjort gældende, jf. § 2, 2. pkt. Ved sådanne indgribende retsvirkninger bør der altid udvises forsigtighed med udvidende fortolkninger og analogislutninger. Endelig kan det også udledes af lovens tilblivelse, hvor kravene i § 1, stk. 1 var genstand

² Jf. f.eks. Gomard, s. 243 og Einersen, s. 2ff.

for indgående forhandlinger, og det må derfor alene være de opregnede krav, der er omfattede.³

1.2.1.1. § 1, stk. 1, nr. 5

1908-loven indeholder i § 1, stk. 1, nr. 5 følgende beskrivelse af en type krav, der er omfattet af den 5-årige forældelse: *”Fordring på erstatning for skade, tilføjet udenfor kontraktforhold, medmindre skaden er bevirket ved en forbrydelse, for hvilken der under offentlig straffesag pålægges straf”*.

Der er næppe mange personskader, der kan siges at ske ’i kontraktforhold’, men en fordring skadelidte opnår som følge af personskaden kan sagtens *udspringe* af et kontraktforhold. Dette gælder f.eks. krav på grundlag af en af skadelidte tegnet ulykkesforsikring; et sådant krav grunder i den indgåede forsikringsaftale, og er altså ikke omfattet af § 1, stk. 1, nr. 5. Det er således ikke alle fordringer i anledning af en personskade, der er omfattet af 1908-loven, men de fleste af de krav en skadelidt har direkte mod den erstatningsansvarlige skadevolder, er omfattet, jf. dog undtagelserne beskrevet nedenfor i 1.2.1.2 og 1.2.1.3. Om et krav er omfattet af § 1, stk. 1, nr. 5 afgøres i øvrigt uafhængigt af hvilket ansvarsgrundlag, der i den konkrete situation er anvendt til at fastslå skadevolders erstatningsansvar.

Bestemmelsens ordlyd nævner kun erstatning, men inden for erstatningsretten sondres der mellem erstatning for økonomisk tab og godtgørelse for ikke-økonomisk skade. Begge typer fordringer er dog omfattet af bestemmelsen.⁴

Som omtalt ovenfor er der i almindelighed ikke grundlag for analogislutninger vedrørende 1908-lovens anvendelsesområde, og krav der udspringer fra et kontraktforhold er derfor ikke omfattet af § 1, stk. 1, nr. 5. Kravet kan i stedet enten være omfattet af § 1’s øvrige bestemmelser eller en af de andre lovregler om forældelse, der er fastsat på visse særområder. På disse særområder må 1908-loven anses for at være fraveget i medfør af *lex specialis*, og det forekommer også, at fordringer, der udspringer fra samme skade, er underlagt flere forskellige forældelsesregler.⁵

1.2.1.2. Skader bevirket ved en forbrydelse

Undtaget fra den 5-årige forældelsesfrist efter § 1, stk. 1, nr. 5 er skade bevirket ved en forbrydelse, for hvilken der under offentlig straffesag pålægges straf. Om et forhold er en forbrydelse i denne sammenhæng, afhænger af en konkret vurdering; enhver overtrædelse af straffeloven er ikke omfattet, mens en overtrædelse af en særlov kan være omfattet.⁶ Ved vurderingen lægges der blandt andet vægt på forholdets grovhed og den idømte eller vedtagne straf, men der kan ikke angives en fast nedre grænse for undtagelsens omfang. I U 1969.710 H var en udenretlig bøde for overtrædelse af færdselsloven ikke en forbrydelse, og samme blev slået fast i U 1986.594 V vedrørende en uagtsom overtrædelse af straffeloven. Ud over at forbrydelsen skal have en vis kvalitet, kræves det, at der er årsagssammenhæng mellem forbrydelsen og kravet.⁷ At forbrydelsen skal være pålagt straf under of-

³ Jf. f.eks. RT 1907/08, FT, sp. 6895.

⁴ Jf. Karnov, s. 4580, note 14.

⁵ Jf. kap. 6.

⁶ Jf. Einersen, s. 72.

⁷ Jf. Karnov, s. 4581, note 16.

fentlig straffesag medfører, at sager der er underlagt privat påtale, og sager der ikke fører til pålæggelse af straf, ikke er omfattede af undtagelsen.⁸

Krav på erstatning, der er omfattet af denne undtagelse, er ikke omfattet af 1908-loven. Det antages, at disse krav forældes efter § 16 i ikrafttrædelsesloven til straffeloven, der fastsætter en 20-årig forældelse.⁹ Er der ikke absolut sammenfald mellem undtagelsen i 1908-loven og ikrafttrædelseslovens § 16, forældes kravene efter DL 5-14-4, der også fastsætter en 20-årig forældelse,¹⁰ men som dog ikke har samme begyndelsestidspunkt som ikrafttrædelsesloven. De forældelsesretlige problemer vedrørende personskadeerstatningskrav som følge af forbrydelser er noget mere kompleks, end det her er skitseret. I denne sammenhæng kan blandt andet også nævnes skadelidtes eventuelle krav mod Erstatningsnævnet efter voldsofferloven, og anmeldelsesfristen i VOL § 13. Disse problemstillinger ligger dog uden for denne afhandlings emneområde.

1.2.1.3. Særligt retsgrundlag efter § 1, stk. 2

1908-loven finder ikke anvendelse i de tilfælde, hvor der for fordringen er udstedt gældsbrief eller tilvejebragt andet særligt retsgrundlag, jf. § 1, stk. 2. I disse tilfælde gælder i stedet den 20-årige frist i DL 5-14-4, jf. § 4.

Et gældsbrief defineres sædvanligvis som en skriftlig erklæring, der hjemler en i hovedsagen ubetinget, ensidig fordring på et pengebeløb. Når der i § 1, stk. 2 nævnes gældsbrief *eller andet særligt retsgrundlag*, lægges der op til, at de særlige retsgrundlag, der efter bestemmelsen ikke er omfattet af den 5-årige forældelse, skal leve op til de kvaliteter, der kendetegner gældsbriefet. Dette understreges yderligere af, at det i § 1, stk. 2 in fine siges, at skyldneren ved retsgrundlaget skal have anerkendt fordringens tilblivelse og størrelse. For at en erklæring kan udgøre et særligt retsgrundlag efter § 1, stk. 2 kræves det herefter, at der er tale om en skriftlig, dispositiv erklæring fra debitor, der både fastslår fordringens eksistens og størrelse.¹¹ Et sådant særligt retsgrundlag undtager i øvrigt kun selve fordringen fra forældelse efter 1908-loven. Fordringens renter forældes stadig selvstændigt.¹²

Ordene ”*på anden måde skriftligt fastslået*” peger især på domme og retsforlig, men også andre afgørelser, der fastslår fordringens eksistens, kan være omfattet, hvis de står ved magt. Det antages f.eks., at en uanfægtet kendelse fra Ankenævnet for Forsikring kan udgøre et særligt retsgrundlag.¹³

Da tilstedeværelsen af et særligt retsgrundlag gør den 5-årige forældelsesfrist uanvendelig, står det dermed også klart, at den 5-årige forældelse afbrydes i de tilfælde, hvor der for et krav, der ellers er omfattet af denne forældelse, fremskaffes et sådant grundlag. Kravet vil herefter alene være omfattet af den 20-årige frist i DL 5-14-4.

⁸ Jf. Einersen, s. 73f.

⁹ Jf. Karnov, s. 4581, note 16.

¹⁰ Jf. kap. 6.

¹¹ Jf. Karnov, s. 4582, note 18.

¹² Jf. Gomard, s. 244.

¹³ Jf. Einersen, s. 101.

1.2.2. *Hvad er retsvirkningen af forældelse?*

Ved vedtagelsen af 1908-loven blev der for en række fordringer indført en kortere forældelsesfrist, end den der hidtil havde været gældende. Begrundelsen for at indføre den kortere frist var en større hensyntagen til debitor, således at han ikke i al evighed kunne mødes med krav fra kreditor. Dette større hensyn skulle hovedsagelig tages i de tilfælde, hvor kravet mod debitor ikke bundede i dennes erkendelse af gælden, da især disse krav efter en vis årrække ofte ville være svære at bevise. Med den kortere forældelse kunne man dermed også spare domstolene for at tage stilling til en lang række sager med manglende beviser.¹⁴

Formålene med indførelsen af 1908-loven er opfyldt ved reglen i § 2, 2. pkt., hvorefter fordringen fortabes ved forældelsens indtræden. Dette er en regel om fordringens materielle ophør, og ikke bare en regel om, at fordringen ikke længere kan gøres gældende ved domstolene;¹⁵ fordringen ophører altså med at eksistere, hvis den forældes, og kreditor har ikke længere noget krav mod debitor. Dermed kan den forældede fordring f.eks. kun benyttes til modregning overfor konnekse krav.¹⁶

Krav på erstatning ved en personskade er opdelt i en række poster, jf. EAL § 1. Disse poster forældes principielt individuelt, og en eller flere af posterne kan ophøre som følge af forældelse, uden at resten gør det; eksempelvis på grund af suspension af forældelsesfristen for nogle af posterne.¹⁷ Det er i øvrigt ikke nogen betingelse for forældelse, at debitor er i god tro.¹⁸

Forældelsesreglerne er i almindelighed præceptive, således at en aftale ved fordringens stiftelse om, at denne skal være uforældelig eller have en længere frist, ikke er gyldig. Derimod kan der aftales en kortere forældelsesfrist.¹⁹

Forældelsesfristen regnes i hele dage, og begyndelsesdagen medregnes ikke. En fordring, der kan kræves betalt den 25. februar 2001, vil således forældes ved slutningen af dagen den 25. februar 2006.²⁰ Fristen må desuden betragtes ganske strikte:

U 1998.1701 SH: Under en rejsetransport i 1995 skete der skade på det transporterede gods. Ansvarsforsikringsselskabet accepterede en forlængelse af sølovens 1-årige forældelsesfrist til og med den 11. maj 1997. Dette var en søndag, og stævningen blev indgivet til retten dagen efter. Da der ikke var nogen undtagelsesregel i 1908-loven, der regulerede forholdet hvor fristen udløb en søn- eller helligdag, fandt retten dog ikke grundlag for at udvide fristen, og kravet blev anset for forældet.

I U 2000.19 H fremførte skadelidte det anbringende, at overskridelsen af fristen kun var af beskeden karakter, og at kravet derfor ikke skulle være forældet. Højesteret konstaterede, at kravet ikke var omfattet af 1908-loven og tog således ikke stilling til anbringendet, men efter den ovennævnte dom fra Sø- og Handelsretten kan et sådant synspunkt dog næppe tillægges nogen vægt.

¹⁴ Jf. RT 1907/08, FT, sp. 4525.

¹⁵ Jf. Gomard, s. 221.

¹⁶ Jf. Gomard, s. 232.

¹⁷ Jf. kap. 3.

¹⁸ Jf. Karnov, s. 4579, note 1.

¹⁹ Jf. Karnov, s. 4577, note 1.

²⁰ Jf. Gomard, s. 233f.

Forældelsens indtræden har således ganske vidtgående konsekvenser for kreditor, og det har derfor stor betydning, at forældelse kan undgås. Kendskab til fortolkningen af 1908-lovens bestemmelser er afgørende herfor, og dette vil nærmere blive undersøgt i det følgende.

Kapitel 2

Forældelsesfristens begyndelsestidspunkt

2.1. Begyndelsestidspunkt efter 1908-loven

1908-lovens §2, 1. pkt. bestemmer, at *”den i § 1 fastsatte kortere forældelsesfrist regnes fra den tid, da fordringen af fordringshaveren kan kræves betalt.”* Bestemmelsen blev formuleret i en udvalgsbetænkning, hvor man forlod fordringens stiftelse som begyndelsestidspunkt til fordel for det tidspunkt, hvor fordringen kan kræves betalt.²¹ Hermed er det klart, at forældelsens begyndelsestidspunkt ikke er identisk med fordringens stiftelse. Ordet *”forfaldstid”* blev undgået af hensyn til de krav, der først forfalder ved påkrav. Kreditor skulle i disse tilfælde ikke ensidigt kunne udskyde forældelsens begyndelse, ved at undlade at fremsætte påkrav og dermed fremprovokere kravets forfaldstid.

Forfaldstid defineres sædvanligvis som det *”tidligste tidspunkt, hvor kreditor har ret til at kræve ydelsen erlagt”*,²² og forældelsens begyndelsestidspunkt vil således i relation til erstatningskrav som hovedregel være sammenfaldende med forfaldstiden, da ovennævnte påkravsproblematik ikke er relevant ved erstatningskrav. I nyere teori er begyndelsestidspunktet derfor defineret ud fra to betingelser, således, at *”begyndelsestidspunktet er det tidspunkt, hvor fordringen er stiftet, og de begivenheder, som skal indtræffe for at kreditor kan kræve fordringen betalt, er indtruffet.”*²³

Med denne formulering lægges der op til, at der for enhver given fordring kan bestemmes et fast begyndelsestidspunkt for forældelsen, der er uafhængigt af kreditors eventuelle viden. Enten kan fordringen teoretisk kræves betalt, eller også kan den ikke. Kreditors manglende viden om sit krav eller debtors opholdssted har således ingen indflydelse på, om kravet teoretisk kan kræves betalt – men den sætter naturligvis nogle praktiske forhindringer. Disse praktiske forhindringer er imidlertid imødegået ved muligheden for at suspendere forældelsesfristen efter § 3. Forældelsens begyndelsestidspunkt efter § 2 tager således stilling til de *objektive* betingelser, der skal være opfyldt før kravet teoretisk kan kræves betalt, mens suspensionsreglen i § 3 tager højde for kreditors *subjektive* forhold, der rent praktisk kan udgøre en hindring for fremsættelsen af kravet overfor debitor.

Netop i sonderingen mellem begyndelsestidspunktet og suspensionen træder det særligt frem, at 1908-loven ikke er nogen let tilgængelig lov. Blandt praktikere er der således en tendens til at blande bestemmelserne sammen, og fastlæggelsen af begyndelsestidspunktet overses ofte i bestræbelserne på at statuere suspension. Sammenblandingen mellem bestemmelserne kan også spores i retspraksis, hvor det i en del sager blot fastslås, at forældelsen er/ikke er begyndt at løbe 5 år før sagsanlægget, og der tages så-

²¹ Jf. RT 1907/08, tillæg B, sp. 2519.

²² Jf. f.eks. Gomard, Obligationsret 1. del, s. 91.

²³ Jf. Einersen, s. 104.

ledes ikke udtrykkeligt stilling til, hvornår forældelsesfristens begyndelsestidspunkt er efter § 2, eller hvor længe en suspension af fristen varer efter § 3.²⁴ Som følge heraf er brugbar praksis på dette område begrænset.

Sammenhængen er yderligere beskrevet af Trolle,²⁵ hvor det anføres, at resultatet i dommen U 1927.475 V kan henføres til enten § 2 eller § 3, og at spørgsmålet om subsumption i øvrigt er akademisk.²⁶ Sondringen mellem bestemmelserne må dog fastholdes i en teoretisk gennemgang af 1908-loven, og i det følgende vil det blive forsøgt at opstille retningslinjer for fastsættelsen af et fast begyndelsestidspunkt for fordringers forældelse i sager vedrørende personskadeerstatning uafhængigt af spørgsmålet om suspension af forældelsen.

Til hjælp for at holde de to bestemmelser adskilt vil den ovenfor opstillede sondring mellem de objektive betingelser for, at kravet kan kræves betalt efter § 2, og de subjektive forhold, der eventuelt kan begrunde en suspension af forældelsesfristen efter § 3, blive anvendt. Begyndelsestidspunktet efter § 2 skal herefter fastsættes til det tidspunkt, hvor kravet objektivt set er stiftet og kan kræves betalt. Om der herefter er grundlag for suspension af fristen afgøres efter kreditors subjektive forhold i henhold til § 3, og dette behandles i kapitel 3.

2.2. Fristens begyndelse ved personskader

Forældelsens begyndelsestidspunkt fastsættes som ovenfor nævnt til det tidspunkt 1) hvor fordringen er stiftet, og 2) de begivenheder, som skal indtræffe for at kreditor kan kræve fordringen betalt, er indtruffet. Dette udgør således de objektive betingelser for, at forældelsesfristen løber. Fastlæggelsen af hvornår en fordring i anledning af en personskade er stiftet, er forholdsvist ukompliceret. Det er således fast antaget, at krav på erstatning normalt stiftes, når den skadevoldende adfærd er udvist.²⁷ Efter den skadevoldende adfærd er udvist, er det muligt at fastslå et ansvarsgrundlag og dermed en erstatningspligt, men dette er ikke i sig selv nok til at forældelsens begyndelsestidspunkt indtræder, da de enkelte krav endnu ikke kan kræves betalt.

Hvornår kreditor herefter objektivt kan kræve fordringen betalt, byder ved personskadeerstatningskrav på nogle særegne problemer. Den 1. oktober 1984 trådte lov nr. 228 af 23. maj 1984 om erstatningsansvar i kraft. Denne lov fastsætter for en stor del af alle personskader *hvad* skadelidte kan kræve i erstatning, og lovens formuleringer har også betydning for afgørelsen af *hvornår* erstatningen kan kræves betalt.²⁸ Krav på erstatning for personskade er i henhold til EAL § 1 opdelt i en række poster. Der sondres f.eks. mellem midlertidige ydelser i EAL § 1, stk. 1 og varige ydelser i EAL § 1, stk. 2. Det kan udledes af ordlyden af de forskellige bestemmelser i EAL, at forældelsens begyndelsestidspunkt ikke er det samme for alle posterne. I det følgende vil forældelsens begyndelsestidspunkt søges fastlagt for hver af de to kategorier: midlertidige og varige ydelser.

²⁴ Jf. f.eks. U 2000.2520 Ø, der ikke tager stilling til begyndelsestidspunktet eller et præcist tidspunkt for suspensionens ophør.

²⁵ Jf. Jørgen Trolle, U 1967 B 62, s. 63.

²⁶ Sammenhængen mellem § 2 og § 3 træder desuden frem i retsvirkningerne af begyndelsestidspunktets indtræden, se kap. 2.3.

²⁷ Jf. F.eks. von Eyben m.fl., s. 350.

²⁸ Dette er dog ved arbejdsskader fastsat i ASL. Se herom kap. 6.3.1.

På dette sted skal det dog slås fast, at det ikke er nogen betingelse for begyndelsestidspunktets indtræden, at skadelidte kan opgøre sit krav i kroner og øre.²⁹ Denne opgørelse kan – især vedrørende de varige ydelser – tage ganske lang tid som følge af udviklingen i skadelidtes helbredstilstand i forbindelse med lægelige behandlinger eller lignende, og den præcise opgørelse kan foretages under en retssag, der har afbrudt forældelsen. Det er derfor fastslået, at begyndelsestidspunktet kan indtræde, selv om skadelidte ikke kan opgøre sit krav størrelsesmæssigt.

2.2.1. Midlertidige ydelser

De midlertidige ydelser omfatter erstatning for tabt arbejdsfortjeneste, helbredelsesudgifter og andet tab samt godtgørelse for svie og smerte, jf. EAL § 1, stk. 1. Tabt arbejdsfortjeneste efter EAL § 2 og godtgørelse for svie og smerte efter EAL § 3 ydes efter bestemmelsestidspunktets ordlyd ”*fra skadens indtræden*”. Krav på erstatning for helbredelsesudgifter og andet tab må som absolut hovedregel ligeledes kunne kræves betalt fra skadens indtræden, selv om dette ikke fremgår direkte af lovteksten i EAL § 1, stk. 1.

Kravene for *tabt arbejdsfortjeneste, helbredelsesudgifter og andet tab* er alle krav på erstatning for et økonomisk tab. For disse krav må det således være afgørende, hvornår dette tab rent faktisk lides. I praksis vil skadevirkningerne derfor sandsynligvis anses for at indtræde, i det øjeblik skadelidte bliver sygemeldt. Dette må også gælde for en eventuel efterfølgende sygdomsperiode på grund af et tilbagefald, da der ikke lides et tab før den nye sygemelding. Helbredelsesudgifter må kunne kræves betalt, når der er lægelig indikation for en given behandling; når der er taget stilling til dette spørgsmål, er der jo nødvendigvis også taget stilling til om skaden er indtruffet. For krav på erstatning for andet tab vil det afgørende igen være, hvornår der er lidt et økonomisk tab. I tvivlstilfælde vil man sandsynligvis kunne anvende det samme tidspunkt, som krav på erstatning for tabt arbejdsfortjeneste.

For krav på *godtgørelse for svie og smerte* vil skadens indtræden normalt også hænge sammen med skadelidtes sygemelding, men det er her ud over en betingelse, at skadelidte er juridisk ’syg’, hvilket sandsynligvis kræver en eller form for behandling eller genoptræning.³⁰ Der vil dog i vidt omfang være tidsmæssigt sammenfald mellem kravene for tabt arbejdsfortjeneste og svie- og smertegodtgørelse. Efter EAL § 3, 2. pkt. er der dog en mulighed for at tilkende godtgørelse, ”*selv om skadelidte ikke er syg.*” Denne mulighed benyttes især, hvor skadelidte på trods af stærke smerter slæber sig på arbejde.³¹ Som følge af kravene for godtgørelse efter EAL § 3, 2. pkt. vil skadens indtræden i disse tilfælde som hovedregel være sammenfaldende med ulykkestidspunktet, men vil i øvrigt blive fastsat konkret.

At domstolene først lader forældelsen løbe fra skadevirkningernes indtræden ved de midlertidige ydelser fremgår af følgende sager:

U 1966.840 H: Skadelidte kom til skade den 19. november 1957 og var sygemeldt til den 24. april 1958. Skadelidte var igen sygemeldt fra den 31. oktober 1961 til den 7. februar 1962 og igen fra den 2. juli 1962 til sin afskedigelse på grund af uarbejdsdygtighed den 30. september 1963. Arbejdsgiveren anlagde den 19. juni 1965 sag

²⁹ Jf. Jørgen Trolle, U 1967 B 62, s. 63 og Einersen, s. 135f.

³⁰ Jf. Møller m.fl. s. 79.

³¹ Jf. f.eks. U 1989.860 V.

mod skadevolder med krav om erstatning for vikarudgifter – altså et krav afledet af tabt arbejdsfortjeneste. Højesteret fandt, at der først efter den fornyede sygemelding den 31. oktober 1961 var grundlag for at gøre yderligere erstatningskrav gældende, og forældelsesfristen kunne ikke regnes fra før dette tidspunkt.

Trolle fremfører i sin kommentar til dommen spørgsmålet, om ikke forældelsen kunne løbe fra et tidligere tidspunkt, da skadelidte tidligere havde været sygemeldt.³² Dette skulle i givet fald ske ud fra et synspunkt om, at skadelidte burde vide, at der var en mulighed for yderligere krav som følge af sygemeldingen. Trolle anfører dog, at dette synspunkt kun kan have sin berettigelse for så vidt angår de varige ydelser ("invaliditet")³³ og ikke for tabt arbejdsfortjeneste, da skadelidtes krav på erstatning for tabt arbejdsfortjeneste slet ikke opstår før sygemeldingen. Dommen konstaterer således helt korrekt, at kravene ikke er forældede.³⁴ Heraf ses også sondringen mellem de objektive betingelser i § 2 og de subjektive forhold i § 3. De objektive betingelser – kravet skal være stiftet og kunne kræves betalt – skal være opfyldt før forældelsen overhovedet kan begynde at løbe, og dette gælder uafhængigt af kreditors viden om, at der eventuelt kunne komme yderligere krav. Netop derfor forekommer resultatet i FED 2000.466 V rigtigt, mens begrundelsen er bemærkelsesværdig.

FED 2000.466 V: Skadelidte fik som følge af sit arbejde smerter i sin højre arm og blev sygemeldt fra den 30. april 1991 til den 15. juli 1991. Skadelidte var igen sygemeldt i 1 dag i august 1992 og nogle enkelte dage i 1993 før han den 16. august 1993 blev sygemeldt med en kronisk lidelse, og skadelidte vendte ikke tilbage til arbejdet. Skadelidte anlagde den 30. marts 1998 sag mod arbejdsgiveren med krav om erstatning for tabt arbejdsfortjeneste og svie- og smertegodtgørelse for den sidste sygemelding, og arbejdsgiveren påstod under sagen, at forældelsesfristen for skadelidtes krav var begyndt at løbe i 1991. Retten fandt at forældelsen skulle regnes fra den 16. august 1993, da skadelidte ikke forud herfor havde haft en sådan viden om sin lidelse, at et tidligere tidspunkt kunne lægges til grund.

Som ovenfor anført forekommer resultatet rigtigt, mens henvisningen til skadelidtes viden ikke er korrekt; eller i hvert fald unødvendig. Selv om skadelidte måtte have absolut vished for, at der vil komme en senere sygdomsperiode, kan krav på tabt arbejdsfortjeneste og svie- og smertegodtgørelse ikke kræves betalt før sygdommen – altså skadens virkninger – rent faktisk indtræder, og dermed kan forældelsen heller ikke begynde at løbe. Før de objektive betingelser er opfyldt, således at forældelsesfristen er begyndt at løbe, er det ikke relevant at tage stilling til spørgsmålet om suspension, og skadelidtes subjektive viden om sin helbredstilstand har kun betydning for dette spørgsmål. FED 2000.466 V burde således – som påstået af skadelidte – alene være afgjort under henvisning til datoen for skadens indtræden sammenholdt med datoen for sagsanlægget. Dommen kan dog også læses således, at retten har fundet, at der *også* var grundlag for suspension. Dette synspunkt har naturligvis en vis berettigelse, idet skadelidte kun meget sjældent vil have en viden om, at han i fremtiden vil blive sygemeldt, og som følge heraf er der grundlag for suspension. Som nævnt er det dog ikke nødvendigt at tage stilling til dette spørgsmål før begyndelsestidspunktet er

³² Jf. Jørgen Trolle, U 1967 B 62, s. 64.

³³ Dette kan kun have betydning for spørgsmålet om suspension, se herom kap. 3.

³⁴ Dette tiltrædes af Einersen, s. 138.

indtrådt, og henvisningen til skadelidtes viden er strengt taget ikke relevant i sagen.

På grundlag af ovennævnte domme må det konkluderes, at forældelsen af de midlertidige ydelser løber fra skadens indtræden. Ved traumatiske skader af en vis alvorlighed vil dette ofte være sammenfaldende med ulykkestidspunktet, mens forældelsen, i tilfælde hvor skadevirkningerne først senere viser sig, først begynder på dette senere tidspunkt. Dette må også gælde ved tilbagefald og senere forværringer. Hvornår skaden objektivt kan anses for at være indtruffet vil ofte være sammenfaldende med skadelidtes sygemelding, men der er dog undtagelsen i EAL § 3, 2. pkt.

2.2.2. Varige ydelser

I EAL § 1, stk. 2 nævnes mén godtgørelse og erhvervsevnetabserstatning som de varige ydelser i forbindelse med personskader. Den i praksis udviklede post 'erstatning for fremtidige behandlingsudgifter' er en ydelse, der svarer til de midlertidige helbredelsesudgifter. Hvis skadelidte har et længevarende behov for behandlingen, kan der ydes en kapitaliseret engangserstatning herfor, og dette krav må også falde i kategorien af varige ydelser.³⁵

En af nyskabelserne ved indførelsen af EAL var det rent medicinsk fastsatte stationærtidspunkt. Da det i EAL's bestemmelser om de varige ydelser udtrykkes, at '*méngraden fastsættes efter forholdene på det tidspunkt, da skadelidtes helbredstilstand blev stationær*', jf. EAL § 4, og at '*har en personskade, efter at skadelidtes helbredstilstand er blevet stationær, medført varig nedsættelse af skadelidtes evne til at skaffe sig indtægt ved arbejde...*', jf. EAL § 5, skal det også vurderes hvilken betydning disse formuleringer har for forældelsens forløb ved de varige ydelser. Spørgsmålet om forældelsesfristens begyndelsestidspunkt for varige ydelser vil derfor udelukkende blive behandlet på grundlag af domspraksis, der vedrører tilskadekomster omfattet af EAL.

Begyndelsestidspunktet kan for krav på varige ydelser tænkes fastsat til et af tre tidspunkter: ulykkestidspunktet, tidspunktet for skadevirkningernes indtræden eller stationærtidspunktet. Der gøres opmærksom på, at tidspunktet for kravets præcise opgørelse – som ovenfor anført – ikke er anvendeligt. Hvilket af de tre tidspunkter, der anvendes, søges klarlagt i det følgende.

2.2.2.1. Ulykkestidspunkt, skadevirkninger eller stationærtidspunkt

Nogle domme lader forældelsesfristen løbe fra *ulykkestidspunktet*. Disse domme lægger således tilsyneladende til grund, at varige ydelser efter EAL § 1, stk. 2 kan kræves betalt allerede fra ulykkestidspunktet. Dette blev eksempelvis fastslået i følgende sag:

Retten i Odenses dom af 18. december 2000 i BS 3-3777/1999: Skadelidte kom til skade ved en trafikulykke den 28. maj 1993. Skadelidte fik straks efter ulykken vedvarende smerter fra nakke til lænd, kraftsløshed og smerter i armene samt hukommelses- og koncentrationsproblemer, og disse symptomer gjorde reelt skadelidte uarbejdsdygtig frem til hun afgik ved døden den 11. juni 1997. Retssag om erhvervsevnetabserstatning blev anlagt den 11. oktober 1999 af skadelidtes arvinger. Retten fastslog, at forældelsesfristen løb fra ulykkestidspunktet, og at fristen således udløb

³⁵ Jf. herom Møller m.fl., s. 21.

den 28. maj 1998. Selskabet havde dog givet afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende på baggrund af de førte forhandlinger.

I dommen lader retten således forældelsen løbe fra ulykkestidspunktet, men der var tale om en ret alvorlig tilskadekomst, der viste sig med det samme i form af vedvarende smerter og problemer i dagligdagen. Forældelsens begyndelsestidspunkt behøver derfor ikke at være fastsat til ulykkestidspunktet, fordi det var på det tidspunkt ulykken skete. Dommen skal snarere forstås således, at skadens virkninger – fordi der var tale om så alvorlige tilfælde – indtraf allerede på ulykkestidspunktet. Reelt støtter dommen således, at forældelsen løber fra det tidspunkt skadevirkningerne indtræder, og den illustrerer samtidig, at skadevirkningerne kan indtræde allerede på ulykkestidspunktet ved alvorlige tilskadekomster.

At der ikke altid er sammenfald mellem ulykkestidspunktet og tidspunktet for *skadevirkningernes indtræden* fremgår af følgende sag:

FED 1999.2075 V: To skadelidte arbejdede med at passe strikkemaskiner, hvilket medførte at de pådrog sig ryglidelser og i sidste ende måtte opgive arbejdet. Den ene var sygemeldt i en periode i 1987 men vendte tilbage til arbejdet, før hun endelig blev sygemeldt fra den 7. oktober 1991. Den anden skadelidte blev endeligt sygemeldt den 16. august 1991. Retssag om erhvervsevnetabsstatning og mængodtgørelse blev anlagt den 1. april 1996, og retten fandt, at de skadelidte ikke forud for deres sygemeldinger i 1991 havde haft en sådan viden, at forældelsesfristen løb fra noget tidligere tidspunkt.

For begge skadelidte var der tale om skadelige påvirkninger over længere tid, og det er således svært at tale om et egentligt ulykkestidspunkt. Den skadegørende handling – arbejdsgiverens mangelfulde tilrettelæggelse af arbejdet og instruktioner til de skadelidte – begyndte allerede ved de skadelidtes ansættelse, men dette tidspunkt blev altså ikke lagt til grund. Heller ikke den ene skadelidtes midlertidige sygemelding var nok til, at de varige skader kunne anses for at være indtruffet. Først ved den sygemelding, hvorfra de skadelidte ikke kom tilbage til arbejdet, var de varige skader indtruffet og forældelsen løb. Retten henviser i sin begrundelse til de skadelidtes viden, hvilket efter min opstillede sondring skulle henhøre under suspensionsreglen i § 3. I nærværende sag vil jeg dog mene, at retten med denne udtalelse har henvist til, at forældelsen i hvert fald har været suspenderet indtil sygemeldingerne, men at forældelsen også først løb her fra.

Også i sagen *FED 1999.213 V* udtalte retten, at begyndelsestidspunktet var ved ulykken:

FED 1999.213 V: Skadelidte blev den 10. december 1991 sparket bagi af skadevolder, og skadelidte havde straks og i længere tid herefter smerter. I februar 1993 blev skadelidte røntgenundersøgt, og det blev konstateret, at der havde været brud og forskydning på halebenet. Stævning blev endelig indgivet den 16. december 1996, og under henvisning til at skadelidte straks efter skadeforvoldelsen fik meget kraftige og vedvarende smerter fandt retten, at forældelsesfristen måtte regnes fra ulykkestidspunktet. Skadelidtes krav var derfor forældet.

Som i den ovennævnte dom fra Odense var ulykkestidspunktet og tidspunktet for skadevirkningernes indtræden sammenfaldende. I denne sag var påstanden dog udformet som en anerkendelsespåstand vedrørende erstatningspligten. Da retten således potentielt skulle tage stilling til både midlertidige og varige ydelser under et, kan påstandens udformning meget vel have været afgørende for, at begyndelsestidspunktet blev fastsat til skadevirkninger

nes indtræden. Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at retten ved en anerkendelsepåstand som denne fastslog, at der var et ansvarsgrundlag, men at selve *kravet* var forældet.³⁶

Dommene tager desuden stilling til, hvor meget der skal til, før skadevirkningerne kan siges at være indtrådt. Der er tale om en objektiv fastsættelse af de skadelige virkninger, og altså ikke en subjektiv afgørelse af, hvornår skadelidte har haft ondt nok. I den ovennævnte dom FED 1999.213 V brækkede skadelidte ved ulykken sit haleben, og der er således ikke tvivl om, at skadevirkningerne medicinsk indtrådte allerede på ulykkestidspunktet, selv om dette først blev fastslået retrospektivt over et år efter ulykken. Selv om der således gik forholdsvis lang tid før skadelidte blev ordentligt undersøgt, og det herved blev konstateret, at der var indtrådt varige skader efter ulykken, må det jo fastholdes, at de varige skader objektivt indtrådte allerede ved ulykken. Hvor hurtigt skadelidte selv mener, at der er brug for en lægelig undersøgelse, er dermed afgørende for, *hvornår* tidspunktet for skadevirkningernes indtræden kan fastsættes, men det ændrer ikke ved det tidspunkt, skadevirkningernes indtræden skal fastsættes *til*. Om skadelidte her efter har været i utilregnelig uvidenhed om sit krav, så forældelsesfristen har været suspenderet, henhører under de subjektive forhold og § 3.

En anden del af domspraksis lader først forældelsen løbe fra *stationærtidspunktet*. Stationærtidspunktet defineres i forarbejderne til EAL som det tidspunkt, hvor ”*det efter en lægelig bedømmelse må antages, at skadelidte ikke vil blive yderligere helbredt.*” Hvis der er tale om komplicerede skader med både hospitalsbehandlinger og ambulante behandling, må stationærtidspunktet normalt fastsættes til det primære behandlingsforløbs ophør, medmindre der foreligger lægelig indikation for, at der må forventes en yderligere bedring af tilstanden inden for kortere tid uden videre behandling.³⁷ Ligesom tidspunktet for skadevirkningernes indtræden er der altså tale om et objektivt lægeligt kriterium, der så godt som altid vil blive fastslået retrospektivt. Som ovenfor nævnt har dette forhold dog ikke betydning for forældelsens begyndelsestidspunkt, men eventuelt for spørgsmålet om suspension.

Retten på Frederiksbergs dom af 19. marts 2001 i BS 2-1570/2000: Skadelidte kom til skade den 26. januar 1995, og stationærtidspunktet blev af Arbejdsskadestyrelsen fastsat til den 25. juli 1995. Retssag om erhvervsevnetabserstatning blev anlagt den 19. september 2000, og retten fastslog, at forældelsens begyndelsestidspunkt var ved stationærtidspunktet. Da der ikke var grundlag for suspension af forældelsesfristen, var skadelidtes krav forældet.

Retten i Horsens' tilkendegivelse af 14. november 2001 i BS 1-8/2000: Arbejdsskadestyrelsen afgav den 3. juli 1998 en vejledende udtalelse om skadelidtes varige følger af en trafikulykke, og styrelsen fastsatte stationærtidspunktet til den 14. april 1994. Her efter blev der forhandlet mellem parterne frem til den 17. juni 1999, hvor forsikringsselskabet udbetalte erstatning med det beløb de kunne anerkende. Retssag blev anlagt den 6. januar 2000. Retten slog fast, at forældelsesfristen måtte regnes fra stationærtidspunktet, og at fristen havde været suspenderet fra den 3. juli 1998 til den 17. juni 1999. Kravet var derfor ikke forældet.

Disse to sager anfører utvetydigt stationærtidspunktet som forældelsens begyndelsestidspunkt, og det samme er lagt til grund i Vestre Landsrets dom

³⁶ Jf. også kap. 3.2 om forældelse af ansvarsgrundlaget.

³⁷ Jf. FT 1983/84, 2. samling, Tillæg A, sp. 88.

af 22. maj 2002 i B-2317-99, hvor der dog var enighed mellem parterne om, at det var stationærtidspunktet, der skulle anvendes. Dommene er således tilsyneladende i modstrid med de ovenfor nævnte domme, der anvender skadevirkningernes indtræden som begyndelsestidspunkt. I visse tilfælde er der dog ikke blot sammenfald mellem ulykkestidspunktet og tidspunktet for skadevirkningernes indtræden, men tillige mellem disse tidspunkter og stationærtidspunktet.³⁸ Dette kan imidlertid ikke forklare forskellene mellem de refererede domme, da stationærtidspunktet f.eks. i Retten i Odenses dom af 18. december 2000 i BS 3-3777/1999 af Arbejdsskadestyrelsen var fastsat til 6 måneder efter ulykkestilfældet. Der er således tale om forskellige retningslinjer fra domstolenes side vedrørende forældelsesfristens begyndelsestidspunkt, men selv om der er en tendens til ikke at tage præcist stilling til de enkelte tidspunkter fra domstolenes side, hælder de tilsyneladende mod at anvende stationærtidspunktet ved de varige ydelser.

Heller ikke i litteraturen er der fuld enighed om dette spørgsmål. Gomard, Obligationsret 3. del, s. 238, Frank Bertholdt m.fl., Personskadehåndbogen, s. 38f og von Eyben m.fl., Lærebog i erstatningsret, 4. udgave, s. 351 tilslutter sig, at forældelsen skal regnes fra skadevirkningernes indtræden, mens Bo von Eyben, Erstatningsudmåling, s. 226, A. Vinding Kruse, Erstatningsretten, 5. udgave, s. 419, Møller m.fl., Erstatningsansvarsloven med kommentarer, 5. udgave, s. 230 og formodentlig Einersen, Forældelsesloven af 1908 med kommentarer, s. 137 vil lade stationærtidspunktet være forældelsens begyndelsestidspunkt.

På grundlag af formuleringerne i lovtæst og forarbejder til henholdsvis 1908-lovens § 2 og EAL §§ 4 og 5, må det efter være mest korrekt at lade forældelsen for krav på varige ydelser løbe fra stationærtidspunktet, da kravene først fastsættes 'på' eller 'efter' stationærtidspunktet. Dette medfører nemlig, at det ikke er nok at skaden er indtrådt, men at helbredstilstanden tillige skal være stationær, før disse krav kan kræves betalt, og dermed er de objektive betingelser for forældelsen ikke opfyldt før dette tidspunkt. EAL tager således endeligt stilling til § 2's betingelser for begyndelsestidspunktets indtræden. Dette synspunkt har dog – som netop demonstreret – ikke fuld støtte i domspraksis. Her skal det desuden erindres, at stationærtidspunktet i visse tilfælde kan være identisk med ulykkestidspunktet og tidspunktet for skadevirkningernes indtræden.

Indtræder der senfølger af en ulykke, må forældelsens begyndelsestidspunkt indtræde når følgeskaden er blevet stationær, hvis der er tale om en objektivt 'ny' følge af ulykken. Er følgen imidlertid lægeligt opstået tidligere men blot ikke opdaget før, er der sandsynligvis grundlag for suspension, men begyndelsestidspunktet må fastsættes til den oprindelige skades stationærtidspunkt.

Konsekvenserne af først at lade forældelsen løbe fra stationærtidspunktet kan i visse tilfælde medføre, at forældelsen ikke løber, selv om skadelidte har vished for, at der vil være et krav på varige ydelser. I alvorlige tilfælde kan stationærtidspunktet som tidligere nævnt fastsættes til ulykkestidspunktet, men dette vil ikke altid være tilfældet. I U 1991.774 Ø var skadelidte straks fra ulykkestidspunktet fuldt invalideret, men stationærtidspunktet blev stadig fastsat til mere end 3 måneder efter ulykkestidspunktet, da der trods alt var sket en bedring af tilstanden i denne periode. Denne ska-

³⁸ Jf. f.eks. U 1988.432 Ø, der dog ikke vedrører forældelsesproblematikken.

delidte vidste allerede fra ulykkestidspunktet, at hun ville få et krav på varige ydelser og sandsynligvis også størrelsen af kravet, men skulle forældelsen i et sådant tilfælde alligevel først løbe fra stationærtidspunktet? Som nævnt gør EAL endeligt op med, hvornår kravene kan kræves betalt, og dette er tidligst på stationærtidspunktet. I lige netop denne situation står ordlyden af EAL's bestemmelser dog ikke alene, men de bliver modificeret af de ulovbestemte regler om udstykning.

2.2.2.2. Særligt om udstykning

Det antages almindeligvis, at krav under visse betingelser kan udstykkes, således at en del af kravet kan kræves betalt ved en såkaldt à conto betaling, uden at resten af kravet her ved fortabes. Betingelserne for at kunne udstykke sit krav består først og fremmest i, at den del af kravet, der kræves udstykket, utvivlsomt skal bestå. Her ud over skal der ved udstykningen foretages en afvejning af skadelidte og skadevolders interesser i at tillade udstykningen. Skadelidte vil ofte have en udtalt interesse i at udstykke sit krav, og det er næppe denne betingelse, der vil sætte en hindring for at tillade udstykning af personskadeerstatningskrav.

I forbindelse med personskader medfører udstykningsreglerne for de midlertidige ydelser, at disse ydelser i et vist omfang kan kræves betalt, før skadelidtes tilstand er stationær, og altså før hele kravet kan gøres op. Omvendt vil ingen af disse ydelser utvivlsomt bestå før skadens virkninger er indtruffet, og kravene vil således ikke i medfør af udstykningsreglerne kunne kræves betalt før forældelsen er begyndt at løbe. Dermed har udstykning ingen betydning for forældelsesspørgsmålet vedrørende midlertidige ydelser.

For at udstykningsreglerne har nogen betydning for forældelsen af de varige ydelser, må det kræves, at krav på varige ydelser som følge af udstykningsreglerne kan kræves betalt før skadelidtes tilstand bliver stationær. Bo von Eyben antager, at hvis helbredstilstanden endnu ikke er stationær, kan der ikke rejses krav om erhvervsevnetabserstatning, ”formentlig heller ikke for den del af erhvervsevnetabet, som under alle omstændigheder må ventes.”³⁹ Hvis krav om godtgørelse for varigt mén rent praktisk kan opdeles, kan der formentlig kræves à conto betaling for den stationære del af skaden, mens den øvrige del af kravet bibeholdes. Som eksempel bruges en skadelidt, der mister synet på et øje sammen med andre skader, der først er stationære senere.⁴⁰ I et sådant tilfælde er øjenskaden principielt stationær med det samme, men det må antages, at forældelsens begyndelse også for denne del først indtræder, når resten af skaden er stationær efter EAL. Efter udstykningsreglerne vil godtgørelseskravet vedrørende øjenskaden dog *kunne kræves betalt* før resten af kravet, og dermed må forældelsens begyndelsestidspunkt også indtræde tidligere for denne del af kravet. A. Vinding Kruse antager i øvrigt, at dette også må gælde for erhvervsevnetabserstatning.⁴¹ Spørgsmålet er derfor alene, hvor meget der skal til, før en del af kravet er så ’utvivlsomt’, at denne del ligefrem *kan kræves betalt* af skadevolder, selv om helbredstilstanden endnu ikke er stationær. Det må antages, at domstolene vil udvise en vis tilbageholdenhed med, at tillade en sådan

³⁹ Jf. Bo von Eyben, Erstatningsudmåling, s. 227.

⁴⁰ Jf. Bo von Eyben, Erstatningsudmåling, s. 228.

⁴¹ Jf. A. Vinding Kruse, Erstatningsretten, s. 421.

udstyknings af de varige ydelser, men det vil sandsynligvis blive tilladt i alvorlige tilfælde. I den ovennævnte dom U 1991.774 Ø ville der som følge af de meget alvorlige skader nok kunne udstykkes et krav på både méngodtgørelse og erhvervsevnetabserstatning, men som tidligere nævnt var der også tale om en usædvanlig alvorlig tilskadekomst. I tilfælde hvor udstykning af varige krav tillades, må forældelsens begyndelsestidspunkt anses at indtræde på det tidspunkt, hvor kravet kan udstykkes og dermed kræves betalt. Forældelsen må desuden principielt kun begynde for den del af det samlede krav, der kan udstykkes.

2.2.2.3. *Hvad sker der efter revisionen af EAL?*

Ved lov nr. 436 af 7. juni 2001 om ændring af lov om erstatningsansvar, lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser og lov om afgift af ansvarsforsikringer for motorkøretøjer mv. indføres der med virkning fra den 1. juli 2002 en række ændringer i EAL. Det afgørende i denne sammenhæng er den nye formulering af EAL § 16, stk. 1. Med forbillede i FAL § 24 bestemmer den nemlig, at ”godtgørelse og erstatning kan kræves betalt 1 måned efter, at skadevolderen har været i stand til at indhente de oplysninger, der er fornødne til bedømmelse af erstatningens størrelse.” Bestemmelsen tager således udtrykkeligt stilling til, hvornår krav på erstatning og godtgørelse kan kræves betalt, og dermed også hvornår forældelsens begyndelsestidspunkt indtræder efter § 2. Bestemmelsen gælder i øvrigt både de midlertidige og de varige ydelser,⁴² men dette medfører ikke nødvendigvis, at alle krav forældes fra samme tidspunkt, da der kan være forskel på tidspunkterne for den mulige opgørelse.

Efter den nye formulering af EAL § 16 er det afgørende for forældelsens begyndelsestidspunkt, hvornår skadevolder kunne og burde have indhentet de nødvendige oplysninger til bedømmelsen af erstatningskravet og dets størrelse. Der er således stadig tale om et objektive krav for forældelsens begyndelse, men dette består ikke længere af en vurdering af skadevirkningernes indtræden eller stationærtidspunktet. Efter 1. juli 2002 skal også størrelsen af kravet kunne bedømmes, og dette vil medføre, at forældelsen vil begynde på et senere tidspunkt end efter den nugældende EAL. Således vil både tidspunktet for skadevirkningernes indtræden og stationærtidspunktet være overskredet, før størrelsen af erstatningskravet med nogen grad af sikkerhed kan bedømmes, og i praksis vil dette ved de varige ydelser sandsynligvis indebære en vejledende udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen eller et lignende detaljeret grundlag. Når det er fastslået, at skadevolder kunne og burde have indhentet oplysningerne, vil forældelsens begyndelsestidspunkt indtræde 1 måned senere, hvor kravet kan kræves betalt. Oplysningerne skal dog blot være tilgængelige, og det kan ikke kræves, at skadelidte har fremsat påkrav om betaling; skadelidte kan således ikke kunstigt udskyde forældelsens begyndelsestidspunkt ved at undlade at fremsætte påkrav. Som følge af 1-månedersperioden fra oplysningernes indhentelse til kravet kan kræves betalt, vil den nye EAL § 16 dog tidligst få betydning i forældelsessager efter den 1. august 2007.

I § 16, stk. 1, 2. pkt. lovfæstes der en adgang til at kræve à conto betaling for den del af kravet det er givet, at skadevolder i hvert fald skal betale. Der tilsigtedes ved formuleringen af bestemmelsen ingen ændringer i det,

⁴² Jf. Lovforslag nr. L 143, Folketinget 2000-01, s. 30.

der allerede antages at gælde vedrørende ulovhjemlet udstykning af krav, og der henvises således til kap. 2.2.2.2.⁴³

2.3. Retsvirkningerne af forældelsesfristens begyndelse

Når de ovenfor formulerede objektive betingelser er opfyldt, indtræder forældelsesfristens begyndelsestidspunkt efter § 2, og forældelsen begynder dermed at løbe. Dette er dog ikke ensbetydende med, at fordringen nødvendigvis forældes 5 år efter begyndelsestidspunktet, da retsvirkningerne af § 2 må ses i sammenhæng med suspensionsreglen i § 3. Herefter kan forældelsen midlertidigt blive afbrudt på grund af fordringshavers manglende viden om sit krav eller debtors opholdssted. Har fordringshaver omvendt al viden om sit krav, uden at forældelsen er begyndt at løbe, vil dette ikke have nogen effekt, da en fordring ikke kan forældes før forældelsen er begyndt at løbe – og dette skal som der tidligere er redegjort for fastsættes uafhængigt af fordringshavers viden.

Samspillet mellem retsvirkningerne af § 2 og § 3 kan betragtes som en hovedregel om, at forældelsen løber fra begyndelsestidspunktets indtræden, mens undtagelsen om suspension bevirker, at forældelsens løb afbrydes ved fordringshavers manglende viden. Retsvirkningen af begyndelsestidspunktets indtræden kan herefter også formuleres således, at den 5-årige forældelsesfrist begynder at løbe, medmindre der er grundlag for at suspendere fristen.

Kapitel 3 Suspension af forældelsesfristen

3.1. Betingelser for suspension

Begrebet suspension betegner indenfor juraen det forhold, at en retsvirkning midlertidigt ophæves.⁴⁴ I relation til forældelse medfører en suspension af forældelsesfristen, at fristen alligevel ikke løber, selv om fristens begyndelsestidspunkt er indtruffet. I kapitel 2 blev der opstillet en sondring mellem de objektive betingelser for, at forældelsen løber, og de subjektive forhold hos debitor, der eventuelt kan begrunde en suspension af forældelsen. Spørgsmålet om forældelsens begyndelsestidspunkt skal vurderes, før det er relevant at tage stilling til en eventuel suspension, da det ikke giver mening at tale om suspension af en forældelsesfrist, der endnu ikke er begyndt at løbe. Hvis man efter denne vurdering når frem til, at forældelsen er begyndt at løbe, bliver det aktuelt at vurdere, om forældelsen skulle være suspenderet. Vurderingen skal foretages, dels ud fra om der foreligger en – eventuelt stilltende – aftale herom mellem parterne, og dels om der skulle være grundlag for suspension efter betingelserne herfor i § 3 som følge af debtors subjektive forhold.

3.1.1. Aftalt suspension

Kreditor kan med debitor aftale, at forældelsen for en given fordring skal suspenderes. Problemstillingerne omkring hvad der skal til før en sådan aftale foreligger, og hvad restvirkningerne af aftalen er, vil blive behandlet

⁴³ Jf. Lovforslag nr. L 143, Folketinget 2000-01, s. 30.

⁴⁴ Jf. W.E. von Eyben, Juridisk ordbog, 10. udgave, 1996, s. 237.

nærmere nedenfor i kapitel 4 om afkald på forældelse, og der henvises derfor her til.

3.1.2. Suspension efter 1908-lovens § 3

I 1908-lovens § 3 fastslås det, at ”når den fordringshaver, for hvem noget af de i § 1 ommeldte krav er stiftet, på grund af utilregnelig uvidenhed om sit krav eller om skyldnerens opholdssted har været ude af stand til at gøre sin ret gældende, regnes den i § 1 omhandlede kortere forældelsesfrist først fra den tid, da fordringshaveren var eller ved sædvanlig agtpågivenhed vilde have været i stand til at kræve sit krav betalt.” Suspension af forældelsen kan herefter ske, når skadelidtes subjektive forhold gør denne ude af stand til at kræve sit krav betalt. Det er dog kun vanskeligheder med inddrivelsen af kravet som følge af uvidenhed om kravet eller om debtors opholdssted, der kan begrunde en suspension af fristen; og altså ikke enhver vanskelighed kreditor kan komme ud for.⁴⁵ Uvidenhed om kravet kan yderligere deles op i en række kategorier, da flere forskellige forhold kan begrunde en suspension. I relation til personskadeerstatningskrav kan uvidenhed om kravet herefter deles op i spørgsmålene om uvidenhed om ansvarsgrundlaget, skadens omfang og årsagssammenhængen.

Det fremgår af ordlyden af § 3, at forældelsesfristen er suspenderet til det tidspunkt, hvor skadelidte ved sædvanlig agtpågivenhed ville have været i stand til at kræve sit krav betalt. Suspensionen bortfalder naturligvis, når betingelserne for at suspendere forældelsen i første omgang ikke længere er til stede. Formuleringen af § 3 in fine har dog den betydning, at det gøres klart, at skadelidte ikke kan opretholde en suspension af forældelsen blot ved at forholde sig passivt. Har skadelidte således adgang til information, der afklarer dennes uvidenhed, er det ikke nødvendigt, at skadelidte rent faktisk har tilegnet sig denne information; den skal blot være tilgængelig. Følgende dom illustrerer forholdet:

FED 2000.2334 V: Skadelidte kom til skade ved en trafikulykke den 9. september 1985, og havde straks herefter smerter i nakken og hovedpine. Skadelidte genoptog sit arbejde men havde tiltagende problemer med at klare det. Først i maj og juli 1990 blev skadelidte undersøgt, og det blev nævnt, at der muligvis var tale om en whip lash læsion. Skadelidte blev oktober 1990 afskediget fra sit arbejde på grund af sygefravær. I 1993 fastslog en speciallæge, at der var tale om en whip lash læsion, og skadelidte anlagde sag den 22. december 1995. Landsretten udtalte, at skadelidte på grundlag af smerterne, afskedigelsen og de lægelige oplysninger fra 1990 tidligere end december 1990 burde have indset, at generne stammede fra ulykken, og kravet var derfor forældet.

Skadelidte kunne således ikke sidde og vente på, at en speciallæge utvivlsomt fastslog årsagssammenhængen; hun burde selv have sammenholdt sine symptomer, problemerne på arbejdet og de lægelige antydninger af, at hun måske havde pådraget sig en whip lash læsion ved ulykken i 1985, og derved burde hun have indset, at der var et krav. Det afgørende er således det tidspunkt, hvor skadelidte ved sædvanlig agtpågivenhed vil kunne bringe sig selv ud af den utilregnelige uvidenhed, der begrunder suspensionen, og der henvises derfor til gennemgangen nedenfor af betingelserne for suspension.

⁴⁵ Jf. Gomard, s. 239.

3.1.2.1. *Utilregnelig uvidenhed om ansvarsgrundlaget*

Ikke alle personskader er erstatningsberettigede, da skaden ikke nødvendigvis er indtruffet som følge af en ansvarspådragende handling. En skadelidte kan derfor være i utilregnelig uvidenhed om, at der overhovedet eksisterer et krav mod skadevolder:

FED 1996.1083 Ø: Skadelidte blev den 6. november 1986 opereret af skadevolder, og der skete her ved en nervelæsion. Den ansvarspådragende handling bestod i, at skadevolder ikke foretog relevante undersøgelser af skadelidte, efter dennes klager over smerter i skulderen efter operationen. Skadelidte klagede over forløbet, og først da Sundhedsstyrelsen den 20. december 1989 i forbindelse hermed afgav en indstilling til Patientklagenævnet, blev skadelidte opmærksom på, at skadevolder havde behandlet skadelidte som privatpatient, og at der derfor var grundlag for at gøre et personligt ansvar gældende. Skadelidte anlagde sag den 30. oktober 1991 mod skadevolders arbejdsgiver, men skadevolder blev først adciteret den 11. juni 1992. Retten udtalte, at skadelidte havde været i utilregnelig uvidenhed indtil 20. december 1989, og kravet var derfor ikke forældet.

Sagen illustrerer, at så længe skadelidte ikke har viden om, at vedkommende kan gøre et erstatningskrav gældende mod skadevolderen, er forældelsesfristen suspenderet. Dette er et forhold skadelidte ikke kan få viden om, gennem sine egne indtryk af skaden som f.eks. vedrørende skadens omfang, så det må kræves, at skadelidte skal have modtaget visse informationer udefra. Det er dog nok, at informationerne er tilgængelige for skadelidte:

FED 1997.1294 Ø: Skadelidte blev den 19. januar 1984 indlagt til observation for forgiftning. Hun blev herefter uden viden herom muligvis tvangstilbageholdt på hospitalet i tre dage. Skadelidte fik først i slutningen af 1986 en kopi af journalerne vedrørende indlæggelsen i forbindelse med en klagesag over den ansvarlige embedslæge – skadevolder. Sundhedsstyrelsen og Sundhedsministeriet udtalte sig i sagen, og en af skadelidtes bekendte, gjorde i 1990 skadelidte opmærksom på, at der måske var tale om en tvangsmæssig tilbageholdelse. Skadelidte anlagde sag med påstand om godtgørelse for tort mod skadevolder den 31. marts 1993, men retten fandt, at forældelsen skulle regnes fra slutningen af 1986, hvor skadevolder havde fået adgang til journalerne, og kravet var forældet.

Som ovenfor nævnt er det nok at informationerne er tilgængelige, og det er altså ikke nødvendigt, at skadelidte rent faktisk har tilegnet sig informationerne, og forstået at de giver grundlag for et erstatningskrav.⁴⁶ Skadelidte skal altså udvise en vis aktivitet, og kan på denne måde heller ikke kunstigt udstrække suspensionen ved at holde sig i bevidst uvidenhed.

3.1.2.2. *Utilregnelig uvidenhed om skadens omfang*

Selv om forældelsesfristen er begyndt at løbe, som følge af at begyndelsestidspunktet er indtrådt,⁴⁷ er det ikke sikkert, at skadelidte er opmærksom på skadens fulde omfang. Afhængigt af om skadelidte burde have indset, at der var grundlag for (yderligere) krav mod skadevolder, kan forældelsen af det yderligere krav være suspenderet. Det skal her vurderes, hvilke nærmere forhold, der kan begrunde en suspension. Dette vil naturligvis altid være en konkret afgørelse, men visse retningslinjer kan dog opstilles.

Da erstatningskravet er begrundet i skadelidtes helbredstilstand vil *skadelidtes egen opfattelse* af denne – herunder eventuelle sygemeldinger –

⁴⁶ Jf. tilsvarende U 1993.236/2 H.

⁴⁷ Jf. herom kap. 2.

naturligvis spille en rolle for, om vedkommende burde have indset, at der var grundlag for at gøre yderligere krav gældende.

FED 1999.213 V: Skadelidte blev den 10. december 1991 sparket bagi af skadevolder, og skadelidte havde straks og i længere tid herefter smerter. I februar 1993 blev skadelidte røntgenundersøgt, og det blev konstateret, at der havde været brud og forskydning på halebenet. Stævning blev endelig indgivet den 16. december 1996, og under henvisning til at skadelidte straks efter skadeforvoldelsen fik meget kraftige og vedvarende smerter fandt retten, at der ikke var grundlag for suspension. Skadelidtes krav var derfor forældet.

Skadelidte havde straks efter ulykken så store og vedvarende smerter, at han burde have indset, at der var et krav. Dette gjaldt også selvom skadelidtes egen læge var afventende i sin behandling, og regnede med at smerterne ville fortage sig over tid. Skadelidte kan med andre ord ikke blot henvise til lægelige udtalelser, hvis smerterne har været meget kraftige. Der er dog tale om en streng vurdering, da slag mod halebenet som oftest er ret smertefulde! Det fremgår desuden, at der ikke er suspension, indtil der bliver stillet en specifik diagnose på lidelsen. Selv om de *lægelige vurderinger* af tilstanden således ikke altid får selvstændig betydning, kan de få det:

FED 1998.402 Ø: Skadelidte kom som 20-årig til skade den 11. maj 1980 ved en trafikulykke og pådrog sig kraniebrud samt flere andre brud. I lægeerklæringer fra 1980 og 1981 blev det vurderet, at der ikke ville blive varige følger af ulykken. Skadelidte genoptog sit arbejde, men hun blev i december 1982 afskediget p.g.a. nedsat tempo. Skadelidte prøvede at arbejde igen i 1988 og 1990 men måtte opgive dette. Herefter blev der iværksat yderligere undersøgelser, og i 1995 udbetalte forsikringen erstatning for de varige følger. Skadelidte krævede i sagsanlæg den 31. januar 1996 erstatningen forrentet fra ulykken. Retten udtalte, at rentekravet ikke var forældet, da skadelidte tidligst i 1991 havde mulighed for at blive opmærksom på de omstændigheder, der kunne begrunde yderligere erstatning.

Dommen viser, at lægelige vurderinger der specifikt udtaler, at der ikke skønnes at blive varige følger, kan bringe skadelidte i utilregnelig uvidenhed om de skadevirkninger, der senere måtte vise sig.⁴⁸ At skadelidte blev afskediget fra sit hidtidige arbejde var heller ikke nok til at bringe hende ud af den utilregnelige uvidenhed, men de to mislykkede forsøg i 1988 og 1991, der begrundede yderligere undersøgelser, var nok. Der er tilsyneladende en sammenhæng mellem gode lægelige prognoser, og skadelidtes alder på ulykkestidspunktet:

Østre Landsrets tilkendegivelse af 7. april 1999 i B-2917-97: Skadelidte blev som 19-årig påkørt den 9. juli 1987. Blev sygemeldt i nogen tid, men vendte tilbage til sit tidligere arbejde, som dog blev opsagt tildels p.g.a. smerter. En speciallæge vurderede i 1991, at der ikke var tale om en kronisk tilstand. Skadelidte startede i nyt arbejde i en symaskineforretning, men måtte opgive dette p.g.a. en tennisalbue; altså ikke skaderne efter ulykken. I februar 1994 tog hun forældreorlov for at restituere sig, og skadelidte blev arbejdsprøvet i 4 måneder fra april 1995. Her blev det konkluderet, at skadelidte ikke kunne arbejde hver dag. Byretten fastslog, at skadelidte først ved arbejdsprøvningen vidste, at hun havde krav på erstatning for erhvervsevnetab. Landsretten tilkendegav, at skadelidte ville få medhold.

Det er dog næppe alderen i sig selv, der er afgørende for suspensionen. Den unge alder bevirker blot, at der er en tendens til en bedre lægelig prognose

⁴⁸ I U 1991.1/1 H var en del af skaden slet ikke opdaget af lægerne, og man nåede naturligvis til samme resultat.

for helbredstilstanden i almindelighed, og en sådan kan som nævnt bevirke suspension af forældelsen, når den senere viser sig at være forkert. Af de to foregående domme fremgår det, at det forhold der kan give skadelidte tilstrækkelig viden til, at der ikke længere er suspension, er de *arbejds-mæssige forhold*.⁴⁹ I begge sager viste den gode prognose sig ikke at holde stik, da de skadelidte efterfølgende fik store problemer på arbejdsmarkedet, og de måtte som følge heraf indse, at der var grundlag for yderligere erstatning. Forældelsesfristen var til gengæld suspenderet, indtil denne viden kunne foreligge ved faktiske forsøg på at arbejde. Det forhold, at de arbejds-mæssige forhold har betydning, må desuden medføre, at der godt kan foreligge utilregnelig uvidenhed om krav på erhvervsevnetabserstatning, uden at dette nødvendigvis er tilfældet for krav på mén-godtgørelse. At alle momenterne spiller ind i vurderingen demonstreres i øvrigt i U 2000.2520 Ø:

U 2000.2520 Ø: Skadelidte kom til skade den 24. januar 1991, og var med det samme sengeliggende. Hun begyndte 5 dage senere at få zoneterapi og massage for smerterne, og dette varede i flere år, og hun kunne ikke føre bil efter ulykken og var ikke særlig effektiv i sin forretning. Skadelidtes egen læge var afventende og stillede ikke diagnosen whip lash. I foråret 1992 blev skadelidte opereret for brystkræft, og fik i denne forbindelse en nervelæsion, der påvirkede brugen af højre arm. Den 4. feb. 1997 blev hun tilkendt førtidspension bl.a. på baggrund af følger efter whip lash, og der blev anlagt retssag den 8. februar 1999. På trods af at egen læge var henholdende, at brystoperationen i 1992 gav sit eget symptombillede og at der ikke før i 1997 blev sat en diagnose på lidelserne, måtte skadelidte ifølge retten have stykket de vedvarende, behandlingskrævende smerter, den totalskadede bil, den manglende evne til at føre bil og problemerne med at drive forretningen sammen til, at der var et krav mod selskabet. Dermed var kravet var forældet.

I sagen spillede alle momenterne en rolle i afvejningen, men der er stadig tale om en ret strikte vurdering af, hvornår skadelidte må indse, at der er et yderligere krav. Jeg tror dog, at det har været afgørende for Østre Landsret, at skadelidte havde forholdsvis store problemer allerede inden den kompli-cerede brystoperation, der ellers kunne give tvivl om årsagssammenhængen mellem skadelidtes lidelser og færdselsuheldet.

I mange sager om personskade udtaler Arbejdsskadestyrelsen sig om størrelsen af méngraden og erhvervsevnetabet. Det kan af de ovennævnte domme konkluderes, at der ikke automatisk sker suspension, indtil en sådan udtalelse foreligger.⁵⁰ Da en sådan udtalelse imidlertid tager stilling til både skadens omfang og årsagssammenhængen, er der næppe grundlag for suspension *efter* fremkomsten af en udtalelse, med mindre den fastslår, at der ikke er en erstatningsberettiget skade, og det senere viser sig, at der er grundlag for erstatning. Det samme må formodentlig gælde en tilkendelse af helbreds-betinget førtidspension, selv om en sådan ikke nødvendigvis tager stilling til årsagssammenhæng.

3.1.2.3. Utilregnelig uvidenhed om årsagssammenhængen

I visse situationer er skadelidte ikke i tvivl om, at der er opstået en personskade, der størrelsesmæssigt er erstatningsberettiget. Skadelidte kan dog være i tvivl, om der er årsagssammenhæng mellem skaden og en specifik an-svarspådragende handling. I denne forbindelse vil det navnlig være en læn-

⁴⁹ Jf. tilsvarende U 1998.753 V.

⁵⁰ Jf. også Einersen, s. 300.

gere tidsperiode mellem ulykken og skadevirkningernes fremkomst eller flere mulige årsager til skadevirkningerne, der kan begrunde en suspension.

I tilfælde hvor der er gået *lang tid* mellem ulykken og opdagelsen af skadevirkningerne, vil der ofte være tvivl, om lidelserne reelt stammer fra den pågældende ulykke. Denne tvivl må komme skadelidte til gode således, at der, så længe denne tvivl ikke kan afklares, vil være grundlag for suspension. Landsretten udtaler sig om problemet i U 1998.753 V, hvor skadelidte var kommet til skade i 1977, men først kunne indse årsagssammenhængen i 1993. Retten fastslår således, at der var årsagssammenhæng, og den sene opdagelse heraf kunne begrunde en suspension, selvom skadevolder ikke bestred årsagssammenhængen. Resultatet i sagen kan dog også begrundes med utilregnelig uvidenhed om skadens omfang.

Problemet vil være særlig aktuelt, hvis der er *andre mulige årsager* til skaderne. Dette er et forhold skadelidte ikke nødvendigvis selv kan opdagge ved at være opmærksom på sin egen helbredstilstand, men det vil kræve en lægelig vurdering, der tager stilling til spørgsmålet:

FED 1998.683 V: Skadelidte kom til skade den 20. februar 1981 og igen den 9. januar 1985. Efter en forværring af helbredstilstanden anlagde skadelidte sag mod det ansvarlige forsikringsselskab for den første ulykke i 1989 og det ansvarlige forsikringsselskab for den anden ulykke den 14. november 1991. Det første selskab blev frifundet for yderligere ansvar, mens sagen fortsatte mod det andet selskab. Retten udtalte, at der var årsagssammenhæng mellem ulykke 2 og de nuværende gener, og at skadelidte ikke burde have indset dette mere end 5 år før sagsanlægget. Kravet var derfor ikke forældet.

U 2000.2509 V: Skadelidte kom til skade den 10. november 1978. På trods af flere lidelser i umiddelbar forlængelse af ulykken, blev det efter en række undersøgelser konkluderet, at der ikke var sket skadelidte noget ved uheldet. Da generne fortsat bestod blev skadelidte behandlet i længere tid på en tandlægehøjskole, da lidelserne kunne stamme fra problemer med en protese. Da dette heller ikke afhjalp skadelidtes tilstand, blev lidelserne tilskrevet en paranoid psykose. I 1989 fik skadelidte tilkendt social pension, og i forbindelse med en aktindsigt fik skadelidte kundskab om, at skaderne muligvis kunne stamme fra ulykken. På denne baggrund var kravet på yderligere erstatning ikke forældet ved sagsanlægget den 20. april 1993.

I begge sager var der lægelig tvivl om den rette sammenhæng mellem lidelser og mulige årsager, og dette kunne begrunde en suspension til det tidspunkt, hvor den rette sammenhæng med nogen sikkerhed kunne konstateres af de skadelidte. I den ovenfor refererede FED 2000.2334 V, var der ikke grundlag for suspension.⁵¹ Dette blev fastslået under henvisning til skadelidtes helbredstilstand, de lægelige oplysninger i sagen og det forhold, at skadelidte tidligere havde været fuldstændig rask. I den sag var der således ikke andre mulige årsager til lidelserne, og der var derfor ikke grundlag for at suspendere forældelsen.

3.1.2.4. Suspension ved genoptagelse efter EAL § 11

Ifølge EAL § 11 kan en afsluttet sag om godtgørelse for varigt mén eller erstatning for erhvervsevnetab genoptages, ”hvis der indtræder uforudsete ændringer i skadelidtes helbredstilstand, således at skadelidtes méngrad eller erhvervsevnetabsprocent må antages at være væsentligt højere end først antaget.”

⁵¹ Man nåede samme resultat i FED 2000.423 Ø ved en meget streng vurdering af, hvad skadelidte burde indse.

Bestemmelsen fortolkes i praksis ret snævert. Således antages det, at skadelidtes méngrad skal være forøget for at opfylde betingelsen om ændring i skadelidtes helbredstilstand, selv om det er yderligere erhvervsevnetabserstatning skadelidte mener sig berettiget til. Endvidere skal der være tale om en uforudset forværring af tilstanden, før der er grundlag for en genoptagelse af sagen.⁵²

Som følge af betingelsen om, at der skal være tale om *uforudsete* ændringer, må det antages, at hvor disse betingelser er opfyldt, er betingelserne for suspension af forældelsesfristen automatisk opfyldt.⁵³ I genoptagelsessager er det således alene nødvendigt at tage stilling til genoptagelsesbetingelserne, da der herved også automatisk tages stilling til, om forældelsesfristen efter 1908-loven har været suspenderet for det yderligere krav på mén godtgørelse eller erhvervsevnetabserstatning. Ved meget sene forværringer kan kravet imidlertid eventuelt være forældet efter den 20-årige forældelsesfrist efter DL 5-14-4, der ikke indeholder en udtrykkelig regel om suspension.⁵⁴ Da EAL § 11 først trådte i kraft den 1. oktober 1984 får dette dog tidligst betydning efter 1. oktober 2004.

3.1.2.4.1. *Hvad sker der efter revisionen af EAL?*

Med virkning fra den 1. juli 2002 ændres EAL på mange punkter. Blandt andet ændres formuleringen af EAL § 11, og en afsluttet sag kan herefter genoptages, ”*hvis sagens faktiske omstændigheder ændrer sig væsentligt i forhold til dem, der blev lagt til grund ved sagens afslutning.*” Det er således tydeligt, at formålet med den nye formulering er en lempelse af betingelserne for genoptagelse af en sag om godtgørelse og erstatning for personskade, og spørgsmålet er, om der efter ændringen stadig er automatik mellem opfyldelsen af genoptagelsesbetingelserne og suspension af forældelsesfristen. Der er med ændringen tilsigtet en retstilstand, der svarer til de almindelige processuelle regler om dommes bindende virkning, således at forhold, der kunne og burde have været gjort gældende i forbindelse med den første behandling af sagen, ikke i sig selv kan begrunde en senere genoptagelse af sagen.⁵⁵ Endvidere kan nye beviser eller ændringer i retspraksis ikke medføre genoptagelse.

Det er således stadig nødvendigt, at der indtræder ændringer i skadelidtes faktiske forhold, der ikke kunne eller burde have været fremført tidligere, og på denne baggrund synes meget at tale for, at der stadig vil være automatik mellem betingelserne for genoptagelse og suspension af forældelsen. Det modsatte ville desuden være med til at udhule genoptagelsesbestemmelsen, da muligheden for genoptagelse i så fald reelt ville blive tidsbegrænset som følge af, at genoptagelsen skulle finde sted inden kravet blev forældet.

3.1.2.5. *Utilregnelig uvidenhed om debtors opholdssted*

Hvis kreditor er i utilregnelig uvidenhed om debtors opholdssted, udgør dette en hindring i kreditors forsøg på at inddrive sit krav. Det er derfor bestemt i § 3, at hvis denne situation opstår, suspenderes forældelsesfristen.

⁵² Jf. Møller m.fl., s. 227ff.

⁵³ Jf. Møller m.fl., s. 230.

⁵⁴ Jf. herom kap. 6.2.

⁵⁵ Jf. Lovforslag nr. L 143, Folketinget 2000-01.

Langt de fleste skadevoldere har imidlertid en ansvarsforsikring, og forsikringsselskabers opholdssted vil kreditor næppe kunne være i utilregnelig uvidenhed om. I tilfælde hvor skadevolderens identitet ikke er kendt af skadelidte, er der andre muligheder for skadelidte. Afhængigt af omstændighederne kan skadelidte således f.eks. kræve erstatning af DFIM, Foreningen af forsikringsselskaber til overtagelse af lovpligtige ansvarsforsikringer for hunde eller Erstatningsnævnet. Problemstillingen er således ikke særlig relevant for personskadesager, og vil ikke blive behandlet yderligere.

3.2. Forældelse af ansvarsgrundlaget

Et særligt forældelsesproblem opstår, hvis skadelidte ikke inden for en 5-årsfrist fra skadevirkningernes indtræden har fået anerkendt ansvarsgrundlaget. Trolle anfører om denne problematik, at hvis ansvarsspørgsmålet ikke er afgjort inden 5 år fra den første skade, er alle skadelidtes resterende krav på erstatning bortfaldet fordi selve ansvarsgrundlaget er forældet. Dermed er grundlaget for samtlige krav fortabt, og det er uden betydning, om fristen for selve kravet har været suspenderet som følge af skadelidtes utilregnelige uvidenhed.⁵⁶ Situationen kan opstå, hvis skadelidte ved en tilskadekomst pådrager sig en skade, der initialt ikke medfører, at skadelidte kræver erstatning herfor. Mere end 5 år efter denne første skade, ønsker skadelidte at gøre krav gældende, men da ansvarsgrundlaget ikke blev fastslået inden 5 år fra skaden, selv om det kunne have været det, er hele grundlaget for erstatningen nu fortabt; også selv om der måtte være grundlag for suspension af selve kravet.

Synspunktet støttes på, at Højesteret i dommen U 1966.840 H, i deres begrundelse for, at der i den sag ikke var indtrådt forældelse fremhæver, at der netop var sket en anerkendelse af erstatningsansvaret. Der er dog en anden mulig grund til, at Højesteret fremhævede, at der var sket anerkendelse af ansvaret i sagen. Skadevolder i sagen havde nemlig anført, at skadelidtes arbejdsgiver – der var sagsøger i sagen – kunne have anlagt et anerkendelsessøgsmål tidligere end den nu anlagte retssag, og at der derfor skulle være indtrådt forældelse. Da skadevolder imidlertid havde anerkendt erstatningsansvaret, tog Højesteret blot stilling til, at et anerkendelsessøgsmål i den situation ville have været uden mening.⁵⁷

Såfremt det fremsatte synspunkt er korrekt skulle det medføre, at ansvarsgrundlaget forældes selvstændigt, og at dets bortfald medfører fortabelse af alle erstatningskrav, der støttes på ansvarsgrundlaget – også selv om erstatningskravene ikke selv er forældede. Det vil desuden være svært for skadelidte at være i utilregnelig uvidenhed om, at der er et ansvarsgrundlag, så forældelsen heraf vil ofte indtræde 5 år efter ulykkestidspunktet. At selve ansvarsgrundlaget skulle kunne forældes uafhængigt af erstatningskravene, støttes som ovenfor nævnt på en udtalelse fra Højesteret, der kan fortolkes på anden vis. Synspunktet har da også mødt en del kritik, og Cohn anfører blandt andet, at selve ansvarsspørgsmålet næppe kan forældes efter 1908-loven, da denne alene omhandler forældelse af fordringer.⁵⁸ I nyere praksis er der taget stilling til spørgsmålet i blandt andet U 1998.753 V:

⁵⁶ Jf. Jørgen Trolle, U 1967 B 62, s. 64.

⁵⁷ Jørgen Trolle er selv opmærksom på dette forhold, U 1967 B 62, s. 62.

⁵⁸ Jf. Herluf Cohn i U 1967B188.

U 1998.753 V: Skadelidte blev den 5. december 1977 påkørt og kom alvorligt til skade, men der var efter hospitalsophold og genoptræning udsigt til, at skadelidte ikke ville få alvorlige varige følger af uheldet. Skadelidte konstaterede dog i forbindelse med afslutningen på sin læretid i 1993, at hans problemer med rysten på hænderne og udmattelse kunne stamme fra ulykken. Erstatningskrav blev i 1995 fremsat overfor skadevolder, der mente at kravet var forældet, og retssag blev anlagt den 21. marts 1996. Retten fastslog, at kravet ikke var forældet som følge af suspension af forældelsen, jf. 1908-lovens § 3.

Hvis ovennævnte synspunkt havde været gældende ret, ville skadelidtes krav i sagen være bortfaldet på grund af ansvarsgrundlagets forældelse, da der ikke var utilregnelig uvidenhed om dette efter den første skade, der begrundede en længere hospitalsbehandling. Wad har da også fortolket dommen således, at synspunktet i hvert fald nu må anses for forladt.⁵⁹ Dommen er i øvrigt blevet fulgt af anden praksis på området, og Retten i Odenses dom af 14. februar 2002 i BS 6-3064/2000 når til samme resultat i en lignende sag under direkte henvisning til U 1998.753 V. I den ovenfor refererede FED 1999.213 V, blev der desuden statueret forældelse i en sag med påstand om anerkendelse af ansvarsgrundlaget under henvisning til, at *kravet* var forældet. Det må således være endeligt forladt, at ansvarsgrundlaget selvstændigt kan forældes efter 1908-loven.

3.3. Retsvirkningerne af suspension

Vedrørende retsvirkningen af, at der er grundlag for at suspendere forældelsesfristen, nævner § 3, at fristen først regnes fra den tid, da der ikke længere er grundlag for at opretholde suspensionen. Dette er direkte rettet mod de situationer, hvor kreditors utilregnelige uvidenhed foreligger allerede fra forældelsens begyndelsestidspunkt. I disse tilfælde løber forældelsesfristen således ikke effektivt fra begyndelsestidspunktet, men først fra suspensionens ophør. Dette er imidlertid også den oftest forekommende situation, og dette vil altid være tilfældet, hvor den utilregnelige uvidenhed vedrører kravet. I disse tilfælde kan skadelidte nemlig ikke have viden om sit krav, og senere 'miste' denne viden.⁶⁰ I tilfælde hvor forældelsesfristen er suspenderet allerede fra begyndelsestidspunktet, er retsvirkningen således, at den 5-årige forældelsesfrist først effektivt begynder at løbe, når fordringshaver ved sædvanlig agtpågivenhed ville have været i stand til at kræve sit krav betalt.

Hvis den utilregnelige uvidenhed vedrører debtors opholdssted, kan denne uvidenhed godt opstå på et tidspunkt, hvor forældelsesfristen ellers er begyndt at løbe, som følge af begyndelsestidspunktets indtræden. Flytter debitor til et ukendt sted efter 4 år af fristen er forløbet, vil kreditor ved suspensionens bortfald ikke have 5 nye år, men alene det tilbageværende år, før kravet er forældet. Perioden med suspension skal således blot lægges til forældelsesfristen.⁶¹

⁵⁹ Jf. Ditlev Wad, Advokaten 10/1998, Fagligt Nyt, s. 266.

⁶⁰ Jf. Einersen, s. 313.

⁶¹ Jf. Karnov, s. 4585, note 24.

Kapitel 4

Afkald på forældelse

4.1. Afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende

Som nævnt i kap. 1.1.2 er forældelsesreglerne præceptive, så det ikke på forhånd kan aftales, at en fordring er uforældelig eller har en længere forældelsesfrist end fastsat i den relevante lovtekst. Dette formodes dog ikke at være til hinder for, at skyldneren efterfølgende gyldigt kan give afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende eller suspendere forældelsesfristen for en bestemt fordring.⁶² Et afkald eller en suspension kan foreligge skriftligt, mundtligt eller stiltiende ved debtors handlinger, og det kan have en fast tidsmæssig udstrækning eller være gældende efter omstændighederne omkring afgivelsen af erklæringen. Det er altid kreditor, der har bevisbyrden for, at debitor skulle have givet afkald på forældelsen eller accepteret en suspension heraf.

4.2. Udtrykkeligt afkald

Spørgsmålet om en skriftlig eller mundtlig erklæring fra debitor udgør et afkald eller en suspension afgøres ved en sædvanlig fortolkning af erklæringen. I tvivlstilfælde vil de almindelige fortolkningsregler således finde anvendelse, og der må f.eks. fortolkes til skade for koncipisten. Her overfor antages det dog, at der er en formodning for, at debitor alene har påtaget sig den mindst vidtgående forpligtelse.⁶³ Dette gælder dels i relation til, om der er givet afkald eller suspension, og dels i relation til hvor stor en del af kravet, der er omfattet af erklæringen. Derfor vil der i tvivlsomme tilfælde normalt blive statueret suspension fremfor et afkald, jf. kap. 4.4 om retsvirkningerne af afkald og suspension. I FED 1998.783 Ø afgav debitor et afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende, og afkaldet blev alene anset for at vedrøre kreditors allerede fremsatte krav. Da kreditor ikke forud for afkaldet havde taget forbehold for at fremsætte yderligere krav, var de senere fremsatte krav ikke omfattede af debtors afkald, og de var dermed forældede. Debtors afkald fortolkes altså i sagen som om, debitor alene har påtaget sig den mindst vidtgående forpligtelse med hensyn til, hvor stor en del af kravet, der er omfattet af erklæringen.

I praksis vil en udtrykkelig erklæring oftest indeholde en suspension af forældelsesfristen i et vist nærmere angivet tidsrum. Kreditor kan således udbede sig debtors erklæring om suspension i tilfælde, hvor forældelsesfristen nærmer sig sit udløb, men hvor der stadig mangler oplysninger for en endelig opgørelse af kravet. Suspension kan da gives i f.eks. 3 måneder eller til visse oplysninger foreligger. Ønsker debitor i en sådan situation ikke frivilligt at suspendere forældelsen, er kreditor henvist til på egen hånd at afbryde forældelsen.⁶⁴

4.3. Stiltiende afkald

Hvis debitor ved sin handlemåde giver kreditor føje til at tro, at forældelsesindsigelsen ikke vil blive gjort gældende, har kreditor ikke anledning til selvstændigt at afbryde forældelsen. En debitor skal naturligvis ikke kunne

⁶² Jf. Einersen, s. 188f.

⁶³ Jf. Einersen, s. 190.

⁶⁴ Jf. herom kap. 5.

spekulere i at trække tiden ud ved at foregive ikke at ville påberåbe sig forældelse, for derefter at få fordringen ophørt efter fristens udløb. Debtors handlemåde kan med andre ord konstituere et afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende eller en suspension af forældelsen. Spørgsmålet er herefter, hvad der skal til, før kreditor har føje til at tro, at forældelsen ikke vil blive gjort gældende.

4.3.1. Debitor 'erkender' fordringen

Optræder debitor, som om han erkender fordringens tilblivelse og størrelse, uden at der reelt foreligger en erkendelse, der afbryder forældelsen efter § 2, 2. pkt.,⁶⁵ vil det være naturligt at tillægge dette virkning som en egentlig erkendelse. Dette gælder dog næppe, hvor debitor alene forholder sig passiv over for kreditors henvendelser.⁶⁶

4.3.2. Debitor anerkender grundlaget for fordringen

Anerkender debitor grundlaget for fordringen, afhænger det af debtors øvrige handlinger, om der foreligger et afkald eller ej. Før der foreligger et afkald eller suspension må det kræves, at debitor aktivt har medvirket til at bringe kreditor i den opfattelse, at forældelse ikke vil blive gjort gældende.

Dette vil navnlig være tilfældet, hvis debitor indleder *realitetsforhandlinger* med kreditor om fordringens størrelse. Sådanne situationer vil ofte foreligge i relation til erstatning for personskade, hvor det typisk er nemmere at fastslå, om der foreligger et erstatningsansvar – fordringens eksistens – end det er at opgøre kravet størrelsesmæssigt – fordringens størrelse.

Retten i Odenses dom af 18. december 2000 i BS 3-3777/1999: Skadelidte kom til skade ved en trafikulykke den 28. maj 1993 og døde den 11. juni 1997. Arbejdsskade styrelsen afgav en udtalelse om skadelidtes varige mén og erhvervsevnetab den 1. december 1995, og der blev herefter forhandlet mellem parterne. Den 4. juni 1998 anmodede forsikringsselskabet om en fornyet udtalelse fra styrelsen. Denne forelå den 16. oktober 1998, og der var herefter nye forhandlinger om erstatningens størrelse frem til den 24. marts 1999. Retssagen blev anlagt den 11. oktober 1999 af skadelidtes arvinger, og retten fastslog, at forældelsesfristen løb fra ulykkestidspunktet, og at fristen således udløb den 28. maj 1998. Selskabet havde dog givet afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende på baggrund af de førte forhandlinger.

Dommen viser hvorledes langvarige forhandlinger uden påberåbelse af forældelse kan føre til, at debitor har givet afkald på forældelsesindsigelsen. Herudover har det også betydning, at der fortsat blev korresponderet mellem parterne efter udløbet af forældelsesfristen, og at forsikringsselskabet af egen drift iværksatte en ny forelæggelse for Arbejdsskade styrelsen efter udløbet af forældelsesfristen. Samme momenter vedrørende forhandlingsforløbet er desuden lagt til grund i U 1994.593 Ø, hvor der også blev statueret afkald i en sag om erstatning for uberettiget nægtelse af indrejse. Der lægges således vægt på debtors aktivitetsniveau i forbindelse med forhandlingerne, men det er ikke en betingelse, at debitor selv har indhentet oplysningerne til brug for forhandlingerne.

⁶⁵ Jf. nærmere kap. 5.2.

⁶⁶ Jf. Einersen, s. 197.

FED 2001.328 V: Skadelidte kom til skade ved en arbejdsskade den 16. marts 1991 som passager i en bil. Ansvarsforsikringselskabet anerkendte i oktober 1991 erstatningspligten for skadelidtes differencekrav i anledning af tilskadekomsten, og at der skulle ske en samlet behandling af krav mod selskabet og arbejdsskadekravene. Selskabet udbetalte à conto erstatning for tabt arbejdsfortjeneste og godtgørelse for svie og smerte, og på baggrund af Arbejdsskadestyrelsens færdigbehandling af arbejdsskadesagen i 1996 tilbød selskabet ved skrivelse af den 24. februar 1997 en samlet erstatning, der dog som følge af det tidligere udbetalte endte med et tilbagebetalingskrav. Dette tilbud blev fastholdt ved skrivelse af den 15. maj 1997, men da skadelidte var uenig i fastsættelsen af stationærtidspunktet, blev Arbejdsskadestyrelsen bedt om en ny vurdering af dette. Selskabet meddelte den 28. oktober 1997, at man ville afvente den nye vurdering. Arbejdsskadestyrelsen afgav i februar og april 1998 to nye udtalelser om stationærtidspunktet, og selskabet meddelte den 3. juni 1998, at man kunne anerkende den første udtalelse men ikke den anden, og at man i øvrigt afventede skadelidtes erstatningskrav. Skadelidte anlagde sag den 11. december 1998, og retten fandt, at kravet ikke var forældet ”*efter sagsøgtes stilling til erstatningskravet*”.

Forsikringselskabet havde lige fra starten tilkendegivet, at deres sagsbehandling ville afhænge af arbejdsskadesagens forløb. Da selskabet desuden havde accepteret indhentelsen af en ny vurdering af stationærtidspunktet, havde man givet skadelidte det indtryk, at det ikke var nødvendigt selvstændigt at afbryde forældelsen ved anlæggelse af retssag endnu, og der var således givet afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende, selv om det var skadelidte selv, der havde indhentet oplysningerne.

At der dog skal være tale om realitetsforhandlinger, før debitor kan anses for at have givet afkald eller suspension, fremgår af følgende sag:

Retten på Frederiksbergs dom af 19. marts 2001 i BS 2-1570/2000: Arbejdsskadestyrelsen udtalte sig den 18. januar 2000 om skadelidtes varige følger af et trafikuheld sket den 26. januar 1995. På baggrund af udtalelsen fremsatte forsikringselskabet ad to omgange samme tilbud om betaling af erhvervsevnetabserstatning. Retssag blev anlagt den 19. september 2000, men da der ikke havde været tale om realitetsforhandlinger, havde forældelsesfristen ikke været suspenderet, og kravet var forældet.

Af denne sag kan det udledes, at forsikringselskabets fremsættelse af et tilbud ikke i sig selv er en ’forhandling’. Når selskabet efterfølgende fastholder tilbudet i en ny skrivelse, er det tydeliggjort, at der ikke er tale om realitetsforhandlinger, men blot fremsendelse af et endeligt tilbud, der kan afslås eller accepteres, og dette bevirker ikke suspension af forældelsen. Synspunktet fremgår også af den ovenfor refererede FED 2001.328 V, hvor Landsretten særligt fremhæver, at selskabet fremsatte et nyt tilbud om erstatning for tabt arbejdsfortjeneste i en længere periode end tidligere. I den sag var der således tale om realitetsforhandlinger, og der var derfor givet et afkald.

Endelig kan kutymen for ikke at gøre forældelse gældende spille en rolle. I U 1988.259 ASR udtaler Assurandør-Societetet, ”*at det må anses for vigtigt, at spørgsmålet om forældelse rejses på et så tidligt tidspunkt som muligt under forligsforhandlingerne.*” Gøres forældelse gældende under forligsforhandlinger kan dette efter omstændighederne være i strid med god forsikringskik. Udtalelsen vedrører FAL § 29, men det kan ikke afvises, at synspunktet også kan gøres gældende i sager efter 1908-loven.

Har debitor udbedt sig *yderligere oplysninger* til belysning af fordringens størrelse, afhænger det af oplysningernes karakter, om der er givet afkald. I U 1969.710 H lagde Højesteret vægt på, at skadevolder kort inden

fristens udløb havde opfordret til indhentelse af nye oplysninger om invaliditetsgraden, og herved måtte forældelsesindsigelsen være opgivet. Indhentelse af oplysninger, der direkte vedrører kravets størrelse, medfører således afkald. Også i disse situationer har det betydning, om indhentelsen er sket omkring forældelsens udløb, og om det er sket på debitors initiativ.⁶⁷ Det er imidlertid ikke indhentelse af alle oplysninger fører til afkald på forældelsesindsigelsen.

U 1986.594 V: Skadelidte blev kvæstet den 13. november 1973. Efter et retsmøde den 2. maj 1974 var der ingen kontakt mellem parterne før den 18. august 1980, hvor skadelidte spurgte om forsikringsselskabet var indforstået med en lægelig undersøgelse. Selskabet svarede den 26. august 1980, at man var indforstået med undersøgelsen og udbad sig samtlige lægelige oplysninger i sagen, da man intet havde. Landsretten fastslog, at selskabet ved skrivelsen ikke havde givet afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende, da oplysningerne var nødvendige for en bedømmelse af forældelsens begyndelsestidspunkt.

Heraf fremgår det, at oplysninger, der er nødvendige for en bedømmelse af, om kreditors krav er forældet, godt kan indhentes efter forældelsens udløb, uden at der herved er givet afkald på forældelsen. Herved levnes debitor en mulighed for at indhente oplysninger til en bedømmelse af forældelses-spørgsmålet i sagen, uden at indhentelsen i sig selv udgør et stiltiende afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende! Forholdet er også belyst i U 2000.2520 Ø, hvor en skrivelse fra forsikringsselskabet til skadelidte efter 5-årsdagen for ulykken ikke udelukkede påberåbelse af forældelse, da selskabet i skrivelsen alene havde udbedt sig oplysninger til bedømmelse af sagen; herunder forældelsesspørgsmålet. Det har sandsynligvis også haft betydning, at selskabets skrivelse var afsendt som svar på en henvendelse fra skadelidte.

Foretager debitor sig *intet* efter anerkendelsen af fordringens eksistens, bringes kreditor ikke med føje i den tro, at forældelsesindsigelsen er frafaldet, og kreditor må derfor selv sikre sig, at fordringen ikke forældes ved at afbryde fristen.⁶⁸

De ovennævnte retningslinjer må i øvrigt også finde anvendelse i tilfælde, hvor debitor ikke anerkender fordringens eksistens, men handler som om han gør.

4.3.3. Debitor benægter fordringens eksistens

Hvis debitor ikke kan anerkende grundlaget for fordringen og således bestrider, at kreditor overhovedet har en fordring, vil der normalt ikke foreligge afkald eller suspension. I U 1963.377 H blev et skattekrav konsekvent bestridt under forhandlingerne, og da kreditor desuden på et tidligere tidspunkt havde været i stand til at gøre sine krav op, kunne suspension ikke anses for at være indtrådt under forhandlingerne, og kravene var således forældede. I en kommentar til dommen anføres det, at det næppe i almindelighed kan godtages, at forhandlinger som sådan suspenderer forældelsen, navnlig ikke hvis kravets berettigelse bestrides. For at opnå denne virkning skal forhandlingerne på en eller anden måde være udtryk for, at debitor anmoder om henstand, eller for at kravets eksistens endnu ikke er klart fastslå-

⁶⁷ Jf. også Mogens Hvidt, U 1969 B 250.

⁶⁸ Jf. herom kap. 5.

et, men klarheden søges via forhandlingerne.⁶⁹ Hvor kravets berettigelse bestrides skal forhandlingerne tilsyneladende være mere konkrete, før der er tale om en handlemåde fra debitors side, der indebærer et afkald.

Er der derimod enighed om kravets størrelse, således at uenigheden alene angår kravets eksistens – eksempelvis uenighed om, der foreligger et ansvarsgrundlag, der kan begrunde en specifik erstatning – vil dette formodentlig indebære, at der ikke skal så meget til, før der foreligger et afkald. Situationen kan også anskues således, at forhandlingerne er mere konkrete, fordi der er enighed om kravets størrelse.

Er debitor endnu ikke blevet præsenteret for kravet, kan han naturligvis ikke anerkende hverken kravets berettigelse eller størrelse. Derfor kan debitor heller ikke give kreditor føje til at tro, at forældelse ikke vil blive gjort gældende, og debitor kan i disse situationer ikke give afkald på at gøre forældelsen gældende eller suspendere den. Situationen kan i relation til personskadesager opstå, hvis en skade ikke er blevet anmeldt til skadevolders ansvarsforsikring.⁷⁰

4.4. Retsvirkningerne af et afkald eller en suspension

Afgiver debitor en udtrykkelig – mundtlig eller skriftlig – erklæring, vil denne i mange tilfælde grænse op til området for særlige retsgrundlag, der gør 1908-loven uanvendelig på fordringen efter § 1, stk. 2,⁷¹ og området for erkendelser, der afbryder forældelsen efter § 2, 2. pkt.⁷² Her skal det undersøges, hvad retsvirkningerne er af en erklæring, der ikke opfylder disse kriterier.

Kan der i debtors handlemåde indfortolkes et *afkald* på at gøre forældelsesindsigelsen gældende, er spørgsmålet hvordan forældelsen i disse tilfælde behandles. Ved et afkald er debitor afskåret fra at gøre forældelsen gældende for den pågældende fordring. Er der kun givet afkald i et bestemt angivet tidsrum, opnås virkningen af afkaldet naturligvis kun indenfor dette tidsrum. Indfortolkes afkaldet i debtors handlemåde, har dette virkning under eventuelle forhandlinger og sandsynligvis en vis 'rimelig tid' herefter. I den tidligere nævnte dom FED 2001.328 V endte forhandlingerne med debtors tilbud og udbedelse af kreditors stillingtagen hertil af den 3. juni 1998. Efter sagens karakter og omfang var sagen ikke forældet ved anlæggelse af sag den 11. december 1998. Dette kan fortolkes derhen, at kreditor havde en 'rimelig tid' til at anlægge retssag efter forhandlingerne, hvor afkaldet således stadig var virksomt. Hvis forældelsesfristen ikke er afbrudt, og der ikke er givet yderligere afkald eller suspension inden udløbet af det tidsrum, hvor afkaldet er virksomt, er fordringen forældet. Forældelsesfristen regnes således fra det oprindelige begyndelsestidspunkt, og fristen beregnes, som om den ikke på noget tidspunkt har været afbrudt af det givne afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende.⁷³

Hvis der alene kan indfortolkes en erklæring om *suspension* af forældelsen, indebærer dette normalt, at forældelsesfristen udsættes med det

⁶⁹ Jf. Jørgen Trolle, U 1963 B 246.

⁷⁰ Jf. i øvrigt om denne situation kap. 3.2.

⁷¹ Jf. kap. 1.1.1.3.

⁷² Jf. kap. 5.2.

⁷³ Jf. Einersen, s. 194.

suspenderede tidsrum. Debitor kan dog stadig gøre gældende, at fordringen var forældet allerede ved suspensionens indtræden.

Vestre Landsrets dom af 22. maj 2002 i B-2317-99: Skadelidte kom til skade den 28. maj 1993, og stationærtidspunktet blev fastsat til den 28. august 1993. Arbejdsskade styrelsen udtalte sig om de varige følger af ulykken, og der blev den 13. juli 1998 indledt forhandlinger indtil den 18. januar 1999, hvor det stod klart, at der ikke kunne opnås enighed. Sagen blev anlagt den 9. februar 1999, og retten udtalte, at forsikringsselskabet havde givet skadelidte grund til at tro, at forældelse ikke ville blive gjort gældende, og da sagen var anlagt kort tid efter forhandlingernes afslutning, var kravet ikke forældet.

Retten i Horsens' tilkendegivelse af 14. november 2001 i BS 1-8/2000: Arbejdsskade styrelsen afgav den 3. juli 1998 en vejledende udtalelse om skadelidtes varige følger af en trafikulykke. Her efter blev der forhandlet mellem parterne frem til den 17. juni 1999, hvor forsikringsselskabet udbetalte erstatning med det beløb de kunne anerkende. Retssag blev anlagt den 6. januar 2000. Retten slog fast, at forældelsesfristen havde været suspenderet fra den 3. juli 1998 til den 17. juni 1999, og kravet var derfor ikke forældet.

Det fremgår af sagerne, at hvis der er grundlag for suspension på grund af forhandlinger mellem parterne, er der suspension, indtil forhandlingerne er mundet ud i et endeligt forligstilbud, som kreditor kan acceptere eller afslå. Suspensionen beregnes dog tilsyneladende ikke som efter § 3.⁷⁴ Derimod anses fristen at løbe videre under forhandlingerne, men dens udløb får ingen virkning, mens der forhandles, og en 'rimelig tid' efter forhandlingerne er afsluttet.⁷⁵ Kreditor har således også ved suspension en vis rimelig tid fra forhandlingernes sammenbrud til at overveje tilbuddet og anlægge retssag. Af de ovennævnte domme kan det udledes, at 6 måneder i hvert fald kan accepteres som værende inden for rimelig tid, og det har nok betydning om tidsrummet er brugt til ansøgning om fri proces, retshjælp e.l.

Retsvirkningerne af en aftalt suspension er således mindre indgribende for debitor end et afkald på at gøre forældelsesindsigelsen gældende. I overensstemmelse med princippet om, at debitor må antages alene at have påtaget sig den mindst vidtgående forpligtelse, må der ved fortolkningstvivil statueres suspension af forældelsen frem for et afkald.

Kapitel 5

Afbrydelse af forældelsen

5.1. Hvad afbryder forældelsen efter 1908-loven?

Kreditor kan naturligvis undgå, at en fordring forældes, men dette kræver, at han foretager visse kvalificerede handlinger. Da forældelse medfører fordringens ophør, kræves det i 1908-loven, at de handlinger kreditor foretager for at afbryde forældelsen ligeledes sigter mod en afslutning af parternes mellemværende.⁷⁶ Herefter er det i § 2, 2. pkt. bestemt, at *”fordringen fortabes, medmindre fordringshaveren inden fristens udløb enten erhverver skyldnerens erkendelse af gælden eller foretager retslige skridt mod ham og*

⁷⁴ Jf. herom kap. 3.3.

⁷⁵ Jf. også Gomard, s. 239 og formodentlig Mogens Hvidt, U 1969 B 250.

⁷⁶ Jf. RT 1907/08, LT, sp. 2255.

uden uforholdent ophold forfølger disse til erhvervelse af forlig, dom eller anden retsafgørelse.”

5.2. Gældens erkendelse

I kreditors forsøg på at få sin fordring betalt kan han ved sin kontakt med debitor muligvis opnå dennes erkendelse af fordringens eksistens. Herefter har kreditor ikke umiddelbart nogen anledning til at involvere domstolene, og en sådan erkendelse fra debtors side afbryder derfor forældelsen.

En erkendelse behøver ikke at foreligge skriftligt for at afbryde forældelsesfristen.⁷⁷ Den behøver heller ikke at være hverken udtrykkelig eller dispositiv.⁷⁸ Heraf kan det udledes, at forældelsen kan afbrydes ved en mundtlig erkendelse eller ved debtors blotte handlinger. For at erkendelsen effektivt afbryder forældelsen må det dog indholdsmæssigt kræves, at debtors erklæring eller handling peger på hvilket mellemværende fordringen vedrører, ligesom fordringens størrelse bør fremgå af omstændighederne. Det kræves med andre ord ikke, at en erkendelse skal opfylde betingelserne til et særligt retsgrundlag efter § 1, stk. 2 for at afbryde fristen, men det må dog kræves, at fordringens tilblivelse og størrelse med en vis sikkerhed fremgår af omstændighederne ved erkendelsen.

Ud over skriftlige erkendelser er også mundtlige omfattet, om end de bevismæssigt er usikre. Handlinger fra debtors side i form af modregning eller sikkerhedsstillelse vil ligeledes ofte udgøre en erkendelse.

I tilfælde med personskade vil den blotte anerkendelse af at være erstatningsansvarlig ikke afbryde forældelsen, da fordringens størrelse hverken direkte eller indirekte fremgår heraf. En erkendelse der kun vedrører en del af skadelidtes krav – eksempelvis en af posterne nævnt i EAL § 1 – afbryder kun forældelsen for dette krav. Forældelsen vil således løbe videre for skadelidtes eventuelle øvrige krav. Erkendes en erhvervsevnetabsprocent efter EAL § 5, uden at der er taget stilling til årslønnen efter EAL § 7, vil forældelsen formodentlig heller ikke være afbrudt, da fordringen ikke størrelsmæssigt kan opgøres. Fremsættelse af forligstilbud vil heller ikke være en erkendelse, der afbryder fristen.

5.3. Retslige skridt

Kan kreditor ikke opnå debtors erkendelse af gælden, må han selv ved aktiv handling søge at bringe en afslutning på mellemværendet for at undgå forældelse. Dette kan ifølge § 2 ske ved foretagelsen af retslige skridt, der sigter mod erhvervelsen af forlig, dom eller anden retsafgørelse. Der tænkes her først og fremmest på indlevering af stævning til berammelse, men også andre retslige skridt er omfattede. Retsforlig, voldgift og udlæg er eksempelvis at betragte som retslige skridt. Det samme gælder indbringelse af sagen for ankenævn, hvor domstolsbehandling er udelukket mens klagesagen verserer; hvilket bl.a. gælder for Ankenævnet for Forsikring.⁷⁹

Forældelsen afbrydes på det tidspunkt stævning eller klage indgives. Hvor forældelsesfristen udløber en dag, hvor retterne ikke er åbne, må sagen anlægges tidligere for at undgå forældelsens indtræden. Der er således ikke grundlag for at udvide fristen til førstkommande hverdag, jf. U 1998.1701

⁷⁷ Jf. RT 1908/09, Tillæg B, sp. 33.

⁷⁸ Jf. Gomard, s. 234.

⁷⁹ For en mere detaljeret opregning henvises til Einersen, s. 210ff.

SH.⁸⁰ Det kræves desuden, at det er et effektivt retsskridt, der foretages før fristens udløb:

FED 1999.213 V: Skadelidte kom til skade den 10. december 1991. Den 29. november 1996 blev der stævning, men ved en fejl var skadevolders ansvarsforsikring anført som sagsøgt, og sagen blev afvist fra retten. Fejlen blev rettet, men den nye stævning blev først indgivet til retten den 16. december 1996. Da sagen først kunne betragtes som anlagt den 16. december 1991 ved indgivelse af stævning med angivelse af den rette sagsøgte, var kravet forældet.

Dommen illustrerer dels at fristen skal beregnes ganske strikte, og dels at en stævning, der afvises af retten, ikke er omfattet af begrebet retslige skridt i § 2.

Efter foretagelsen af et retsligt skridt skal dette forfølges uden uforholdent ophold til erhvervelse af forlig, dom eller anden retsafgørelse. Det fremgår af formuleringen, at der er tale om en konkret vurdering, hvor der lægges vægt på opholdets længde og eventuelle aktiviteter imens. Principperne i vurderingen illustreres i U 2000.1947 H, hvor opholdet på ca. 8 måneder mellem afgørelse fra Ankenævnet for Forsikring til sagsanlæg var gået med overvejelser og ansøgning om fri proces. Kravet var forfulgt uden uforholdent ophold, og forældelsen var således afbrudt allerede ved indgivelsen af klage til Ankenævnet. I U 2002.573 H havde parterne aftalt suspension af forældelsen indtil 31. december 1990. En retssag, der var anlagt ved en tysk domstol inden udløbet af den aftalte suspension, blev hævet den 7. december 1990, men sag ved de danske domstole blev først anlagt den 4. juli 1991. Højesteret fandt, at sagen ikke havde været fremmet uden unødigt ophold. Der er muligvis tale om en strengere vurdering af opholdets længde som følge af, at suspensionen var aftalt mellem parterne.

5.4. Retsvirkningerne af forældelsens afbrydelse

Retsvirkningen af en effektiv afbrydelse foretagelse er, at der løber en ny frist fra afbrydelsen. Hvilken frist der er tale om, afhænger af hvilken måde forældelsen er blevet afbrudt på. Er der ved afbrydelsen tilvejebragt et skriftligt grundlag, der opfylder betingelserne til særlige retsgrundlag i § 1, stk. 2, er fordringen nu undergivet den 20-årige forældelse efter DL 5-14-4.⁸¹ Som altovervejende hovedregel er retslige skridt, der er endt i forlig eller afgørelse, at betragte som særlige retsgrundlag efter § 1, stk.2. Opfylder grundlaget ikke disse krav, løber der en ny 5-årig forældelse fra afbrydelsehandlingens foretagelse.⁸²

Kapitel 6

Øvrige regler om fortabelse af fordringer

6.1. Afgrænsning overfor tilstødende regler

Som anført i indledningen er 1908-loven ikke det eneste regelsæt, der har betydning for forældelsen af personskadeerstatningskrav. Afhængigt af forholdene omkring tilskadekomsten kan en række andre bestemmelser regule-

⁸⁰ Jf. nærmere kap. 1.1.2.

⁸¹ Jf. afsnit 1.1.1.3 om særlige retsgrundlag efter § 1, stk. 2.

⁸² Jf. Gomard, s. 234 og Einersen, s. 169f.

re forældelsen, og det er derfor ved behandlingen af personskadesager vigtigt at være opmærksom på disse bestemmelsers eksistens. Nedenfor skal de vigtigste af bestemmelserne kort nævnes, og der knyttes en kommentar til begrebet passivitet. En indgående behandling heraf falder dog udenfor denne afhandlings rammer.

6.2. 20-årig forældelse efter DL 5-14-4

DL 5-14-4 angiver, at ”*Alle Gieldsbreve som ere ældre end tyve Aar, skulle være døde og magtisløse...*” Bestemmelsen omfatter efter ordlyden alene gældsbreve, men i praksis antages det, at den som hovedregel omfatter alle formuefordringer.⁸³ Bestemmelsen betegnes derfor som dansk rets almindelige forældelsesregel, der altså fastsætter en frist på 20 år. At der er tale om den almindelige forældelsesregel medfører, at den 20-årige frist løber ved siden af andre forældelsesfrister – herunder den 5-årige frist i 1908-loven, jf. § 4. 1908-loven kan således betragtes som en undtagelse til hovedreglen om 20-årig forældelse, der gælder de i § 1, stk. 1 opregnede fordringer.

Den 20-årige forældelse løber straks fra en fordrings stiftelse, og dette vil ved erstatning uden for kontrakt normalt være tidspunktet for den skadegørende handling.⁸⁴ Begyndelsestidspunktet giver dog anledning til problemer i tilfælde, hvor skadens virkninger først viser sig et vist tidsrum efter den skadegørende handling.

Ovennævnte problemstilling hænger tæt sammen med spørgsmålet om suspension på grund af uvidenhed om kravet, da skadelidte jo også i relation til denne bestemmelse ofte vil være i utilregnelig uvidenhed i perioden mellem den skadegørende handling og skadevirkningernes indtræden.⁸⁵ DL 5-14-4 indeholder dog ikke en udtrykkelig regel om suspension som 1908-loven, og det antages derfor, at der som helt overvejende hovedregel ikke kan ske suspension af den 20-årige frist.⁸⁶ Dette illustreres i U 1997.951 V:

U 1997.951 V: Skadelidte var involveret i et ulykkestilfælde i 1966, og kravet var omfattet af 1908-loven. I 1992 opstod der en forværring af helbredstilstanden, og da skadelidte naturligvis havde været i utilregnelig uvidenhed om kravet for forværringen indtil da, var der grundlag for suspension efter 1908-lovens § 3. Ved siden af 1908-loven løb imidlertid Danske Lovs 20-årige forældelsesfrist, og der var forløbet mere end 20 år fra den skadevoldende handling. Da der ikke i sagen forelå sådanne ganske særlige omstændigheder, at der var grundlag for at suspendere forældelsesfristen efter Danske Lov, var skadelidtes krav forældet.

Dommen viser på tydelig måde, at forældelsen efter 1908-loven sagtens kan være suspenderet, uden at forældelsen efter DL 5-14-4 er det. Hvis det overhovedet skal have mening at opretholde den 20-årige frist ved siden af den 5-årige, må denne retsstilling også fastholdes.⁸⁷

I dommen U 1989.1108 H (Eternitsagen) blev det dog fastslået, at formuleringen af DL 5-14-4 ikke udelukkede en suspensionsadgang. Personskaderne i sagen bestod af asbestose og asbestbetinget kræft, og da begge lidelser kun undtagelsesvis kunne opdages før 20 års eksposition af as-

⁸³ Jf. Karnov, s. 4577, note 2 og Gomard, s. 245.

⁸⁴ Jf. Karnov, s. 4578, note 3 og Gomard, s. 241f.

⁸⁵ Jf. om suspension kap. 3.

⁸⁶ Jf. Karnov, s. 4578, note 3 og Gomard, s. 242.

⁸⁷ Jf. Gomard, s. 242.

beststøv, mente Højesteret altså, at der i disse tilfælde var grundlag for en suspension af fristen efter DL 5-14-4. Den 20-årige forældelsesfrist er derfor som hovedregel absolut; således at forstå, at den løber fra den skadevoldende handling, og der er ikke adgang til suspension. I konkrete tilfælde, hvor der foreligger ganske særlige omstændigheder, kan forældelsen dog suspenderes til skadens virkninger indtræder.

Forældelsen efter DL 5-14-4 afbrydes dels ved debtors anerkendelse af gælden – uanset form – og dels ved påkrav fra kreditor til debitor.⁸⁸ For at sikre sig en ny 20-årig frist, skal kreditor altså blot minde debitor om kravet på en måde, der viser, at kravet fastholdes.

6.3. Særlige lovregler

Ud over 1908-loven og DL 5-14-4 gælder en række særlige regler for visse nærmere definerede erstatningskrav. Disse regler gælder enten selvstændigt i medfør af *lex specialis* eller sideløbende med 1908-loven.

6.3.1. Arbejdsskader

Personskader, der sker i forbindelse med udførelsen af skadelidtes arbejde, vil ofte være omfattet af arbejdsskadesikringsloven.⁸⁹

6.3.1.1. Arbejdsskadesikringsloven

En arbejdsskade skal sædvanligvis anmeldes til Arbejdsskadestyrelsen snarest muligt og helst senest 9 dage efter skadens indtræden, jf. ASL § 15, stk. 1. Kan skadelidte på 5 ugers dagen for skadens indtræden endnu ikke genoptage sit sædvanlige arbejde i fuldt omfang, er det i sig selv en begrundelse for, at der skal ske anmeldelse, jf. ASL § 15, stk. 2. Anmeldelsespligten påhviler efter ASL § 16 den forsikringspligtige arbejdsgiver. Da skadelidtes krav på erstatning i sidste ende ikke skal kunne afskæres på grund af en langsommelig arbejdsgiver, åbner ASL § 20 mulighed for, at skadelidte (eller de efterladte), inden for en frist på 1 år fra skadens indtræden, selv kan anmelde den. Ved erhvervssygdomme regnes fristen altid fra det tidspunkt, hvor skadelidte har fået kendskab til, at sygdommen må antages at være erhvervsbetinget.

Efter ASL's regler kan en skadelidt altså fortabe sit krav på erstatning efter loven, hvis skaden ikke anmeldes inden for 1 år. Efter ASL § 20, 3. pkt. er der dog en dispensationsadgang fra denne frist, når der er særlig grund dertil. Har skadelidte rent faktisk været udsat for en arbejdsskade, der må formodes at give ret til erstatning efter loven, er dispensationsadgangen forholdsvis vid.⁹⁰ Det største problem i denne sammenhæng er ofte at sandsynliggøre årsagssammenhængen mellem lidelserne og arbejdsskaden.

Hvis Arbejdsskadestyrelsen har truffet en formel afgørelse om skadelidtes ret til erstatning efter ASL §§ 30, 32 eller 33, kan dette spørgsmål genoptages inden for en frist af 5 år fra den første afgørelse. I disse situationer er der også adgang til at give dispensation fra fristen, jf. ASL § 34, 3. pkt.

⁸⁸ Jf. Gomard, s. 234 og 236.

⁸⁹ For nærmere om den sikrede personkreds henvises til ASL §§ 1-4, og om de omfattede skader henvises til ASL §§ 9-14.

⁹⁰ Jf. Asger Friis m.fl., Arbejdsskadesikringsloven med kommentarer, s. 320.

Ved siden af de frister, der er fastsat i ASL, løber de almindelige regler om forældelse, og spørgsmålet er her, hvilken frist der gælder for krav efter ASL. Da ASL dækker på objektivi grundlag, uanset om der er en erstatningsansvarlig skadevolder. Da skadelidte heller ikke kan kræve erstatning af arbejdsgiveren i det omfang kravet er honoreret af forsikringsselskabet, og forsikringsselskabet ikke kan kræve regres af arbejdsgiveren for udbetalt erstatning,⁹¹ er ASL reelt at sammenligne med en lovpligtig forsikring mod ulykker. På dette grundlag fastslog Højesteret i U 2000.19 H, at krav på sådanne forsikringsydelser ikke faldt ind under 1908-lovens § 1, stk. 1, nr. 5 (eller § 1, stk. 1, nr. 1, litra e).

Da opregningen af omfattede fordringer i 1908-loven som tidligere fastslået er udtømmende, er krav på erstatning for personskade, der har hjemmel i ASL's regler, herefter ikke omfattet af den 5-årige forældelse, jf. § 1, stk. 1 e.c. Dermed må disse krav alene anses for at være omfattet af den almindelige regel om forældelse på 20 år i DL 5-14-4.⁹² Selv om der skulle være grundlag for at give dispensation fra fristerne i ASL, kan krav på erstatning altså fortabes ved forældelse efter DL 5-14-4.

6.3.1.2. *Differencekrav*

Hvis der i arbejdsskadesituationer rent faktisk foreligger en ansvarspådragende handling, vil den skadelidte også kunne gøre krav gældende mod den erstatningsansvarlige. Dette vil ofte være skadelidtes arbejdsgiver, der har pligt til at sørge for, ”at deres ansatte arbejder under betryggende sikkerhedsmæssige – herunder miljømæssige – forhold.”⁹³ Efter ASL § 59, 2. pkt. afskæres skadelidte i arbejdsskadesituationer nemlig ikke fra at gøre krav gældende mod den ansvarlige; kravet nedsættes blot med det efter ASL modtagne beløb. Da der er forskel på reglerne om udmåling af krav i anledning af personskade efter ASL og de almindelige regler herom i EAL, sker det ikke helt sjældent, at erstatningen efter EAL overstiger erstatningen efter ASL. I disse situationer vil differencen dermed kunne kræves betalt af den erstatningsansvarlige.

Disse såkaldte differencekrav har ikke hjemmel i ASL men i de almindelige erstatningsregler. Det er derfor klart, at de hensyn der lå bag Højesterets afgørelse i U 2000.19 H, om at krav efter ASL ikke var omfattet af 1908-loven, ikke gør sig gældende for differencekrav. Disse krav – eller denne del af skadelidtes samlede erstatningskrav – er med andre ord omfattet af 1908-lovens 5-årige forældelsesfrist efter § 1, stk. 1, nr. 5.

Med hensyn til forfølgelsen af et differencekrav er det fastslået i U 1995.843 H, at kravet først kan forfølges efter EAL's regler, når spørgsmålet om det tilsvarende krav efter ASL er afgjort. På grundlag af denne dom havde Vestre Landsret i U 2001.1119/2 V ingen betænkeligheder ved at fastslå, at forældelsen efter 1908-loven af et differencekrav først løber fra det tidspunkt, da dette krav kan gøres gældende – hvilket ifølge U 1995.843 H er efter den endelige afgørelse af det tilsvarende krav efter ASL.

⁹¹ Jf. ASL § 59 og EAL § 30.

⁹² Jf. Frank Bertholdt m.fl., Personskadehåndbogen, s.46.

⁹³ Jf. von Eyben m.fl., s. 65f.

6.3.2. Forsikringsaftaleloven

Mange vælger at forsikre sig mod risikoen for at lide varige skader i forbindelse med en tilskadekomst. Dette kan f.eks. ske ved tegningen af en ulykkesforsikring eller en uarbejdsdygtighedsforsikring. Kommer forsikringstageren ud for en personskade, har den sikrede herefter muligvis et krav mod forsikringsselskabet, der bundes i den indgåede aftale om forsikring. Sådanne krav er ikke omfattet af 1908-lovens § 1, stk. 1, nr. 5 og formodentlig slet ikke omfattet af 1908-loven.⁹⁴

Forældelse af sådanne krav, der er grundede i forsikringsaftalen, er derimod reguleret ved en særlig bestemmelse herom i Forsikringsaftaleloven, jf. FAL § 29. Det har hidtil været den almindelige opfattelse, at skadelidtes krav mod skadevolders ansvarsforsikring dog ikke er omfattet af FAL § 29, men af 1908-loven, da disse krav ikke er grundede i en forsikringsaftale, som skadelidte har indgået. Dette er utvivlsomt opfattelsen ved lovpligtige ansvarsforsikringer, men antages også at gælde ved frivillige ansvarsforsikringer.⁹⁵ Denne opfattelse støttes desuden af U 1998.1418 V, hvor det udtales, at kravet ikke var grundet i en forsikringsaftale, men i hundelovens bestemmelser. Ivan Sørensen anfører dog, at i de tilfælde, hvor skadelidte på grundlag af en lovpligtig ansvarsforsikring har et direkte krav mod forsikringsselskabet, er dette krav grundet i en forsikringsaftale og dermed omfattet af FAL § 29,⁹⁶ og resultatet støttes af Østre Landsret i FED 2000.2701 Ø. Denne sag foreligger nu for Højesteret, der således skal tage endelig stilling til spørgsmålet, og dette vil få indflydelse på en meget stor del af alle personskadeerstatningskrav.⁹⁷ Skulle disse krav være omfattet af FAL § 29 og ikke 1908-loven, vil det dog medføre den mærkværdige retsstilling, at skadelidtes krav mod skadevolder ikke forældes sammen med kravet over for ansvarsforsikringen. Dermed kan skadevolder stå i en situation hvor skadelidtes krav mod ansvarsforsikringen er forældet, mens kravet mod skadevolder personligt endnu ikke er forældet.

Efter FAL § 29 er krav, der er grundede i en forsikringsaftale, undergivet dels en 2-årig forældelse og dels en 5-årig. Den 5-årige frist løber fra den dag, kravet er forfaldet, hvilket efter FAL § 24 sker 14 dage efter, at selskabet har været i stand til at indhente de oplysninger, der er fornødne til bedømmelse af forsikringsbegivenheden og fastsættelse af erstatningens størrelse. Uafhængigt af denne frist forældes kravet 2 år efter udgangen af det kalenderår, i hvilket fordringshaveren fik kundskab om kravet og om, at det er forfaldet. For at fordringshaver kan få kundskab om, at kravet er forfaldet, kræves det naturligt, at kravet rent faktisk er forfaldet.

FAL § 29 henviser desuden til 1908-lovens §§ 1-3. Fordringen er herefter omfattet af den almindelige forældelse på 20 år, hvis der er tilvejebragt gældsbevægelse eller andet særligt retsgrundlag for fordringen, jf. § 1, stk. 2, forældelsen afbrydes ved selskabets erkendelse eller fordringshavers foretagelse af retslige skridt, jf. § 2, og forældelsen suspenderes i tilfælde af fordringshavers utilregnelige uvidenhed om kravet, jf. § 3.

⁹⁴ Jf. Einersen, s. 53.

⁹⁵ Jf. Møller m.fl., s. 234 og Preben Lyngsø, Dansk Forsikringsret, s. 406.

⁹⁶ Jf. Ivan Sørensen, Forsikringsret, s. 307.

⁹⁷ Sagen er i skrivende stund endnu ikke berammet til domsforhandling.

6.3.3. Øvrige bestemmelser

Ud over de her nævnte lovregler, findes der flere specialbestemmelser om forældelse eller fortabelse af krav i lovgivningen, der kan have relevans ved personskadeerstatningskrav. Blandt andet kan nævnes atomskadeerstatningsloven (§ 25), jernbaneerstatningsloven (§ 6), patientforsikringsloven (§ 19), produktansvarsloven (§ 14), søloven (§ 501) og voldsofferloven (§§ 10 og 13). Denne opregning er ikke udtømmende, og bestemmelserne vil ikke blive behandlet nærmere.

6.4. Passivitet

Både forældelse og passivitet medfører ved fænomenets indtræden, at den pågældende fordring materielt bortfalder. I modsætning til forældelse medfører passivitet dog fordringens bortfald uden nogen lovhjemmel; fordringens ophør har alene hjemmel i den såkaldte *passivitetsgrundsætning*.⁹⁸

Ifølge denne grundsætning kan en kreditor fortabe retten til at kræve fordringen betalt af debitor, hvis han har forholdt sig passiv. Fortabelse kommer navnlig på tale hvis kravet trods naturlig opfordring dertil ikke er rejst på et tidligere tidspunkt, eller den af kreditor udviste passivitet efter omstændighederne har givet debitor det indtryk, at kravet ikke ville blive gjort gældende.⁹⁹ Kreditor kan altså pålægges en pligt til at oplyse debitor om, at kravet fastholdes ved en aktiv handling. Ved passivitet stilles der ikke store krav til denne handling, da enhver handling, der er egnet til at give debitor indtryk af, at kravet fastholdes, vil afbryde passiviteten. En simpel påkravsskrivelse, der minder debitor om kravet, er således nok.

Hvor lang tids passivitet, der skal foreligge før en fordring fortabes, vil altid være en konkret afgørelse, der afhænger af flere omstændigheder, og passivitetsgrundsætningen har reelt karakter af en rimelighedsvurdering.¹⁰⁰ Passivitetsfristen er dog altid kortere end forældelsesfristerne, og et krav kan fortabes som følge af passivitet, lang tid før det er forældet.

I relation til krav som følge af personskade finder passivitetsgrundsætningen kun anvendelse i ganske særlige tilfælde. Grundsætningen er udviklet indenfor kontraktsretten, og dens udbredelse er størst på dette område. Ved personskader kan krav fortabes som følge af passivitet, men det kræver, at skadelidte ved sine handlinger giver skadevolder en berettiget forventning om, at der (helt eller delvis) ikke vil blive rejst krav. For at skadevolder kan få en sådan berettiget forventning kræves det nok, at skadelidte har forholdt sig passiv over for skadevolders aktive henvendelser om kravet. Disse betingelser vil kun sjældent være opfyldte i forbindelse med krav som følge af personskade.¹⁰¹

⁹⁸ Jf. Gomard, s. 227ff.

⁹⁹ Jf. Gomard, s. 223.

¹⁰⁰ Jf. Gomard, s. 229.

¹⁰¹ Jf. Frank Bertholdt m.fl., Personskadehåndbogen, s. 43.

Kapitel 7 Konklusioner

7.1. 1908-lovens anvendelsesområde

I behandlingen af personskadesager skal man altid være opmærksom på, hvilke forældelsesregler, der er gældende for kravene i anledning af skaden. Som det ser ud på nuværende tidspunkt er mange personskadeerstatningskrav omfattet af 1908-loven, men hvis Højesteretsdommen nævnt i kap. 6.3.2 statuerer, at krav mod forsikringsselskaber på baggrund af ansvarsforsikringer er omfattet af FAL § 29 i stedet for, vil dette fjerne en meget stor gruppe krav fra 1908-lovens anvendelsesområde.

7.2. Forældelsens begyndelsestidspunkt

Forældelsens begyndelsestidspunkt skal fastsættes objektivt uden hensyntagen til skadelidtes viden til det tidspunkt kravet er stiftet og kan kræves betalt. Efter ordlyden af EAL må dette ved midlertidige ydelser, og sager anlagt som anerkendelsessøgsmål være tidspunktet for skadens indtræden, som oftest vil være ved skadelidtes sygemelding. Dette gælder også ved senere forværringer eller tilbagefald. Varige ydelser bør forældes fra stationærtidspunktet, og det samme må gælde ved senfølger, hvor begyndelsestidspunktet altså indtræder, når følgeskaden er stationær. Dette modificeres i det omfang, der er grundlag for at udstykke kravet, og ændringen af EAL vil få betydning for forældelsen af skader pådraget efter 1. juli 2002.

7.3. Suspension af forældelsesfristen

Først når det er konstateret, at forældelsens begyndelsestidspunkt er indtrådt, bliver det relevant at vurdere spørgsmålet om suspension. Suspension afgøres efter skadelidtes subjektive forhold, og er i personskadesager særlig relevant i forbindelse med utilregnelig uvidenhed om ansvarsgrundlaget, skadens omfang og årsagssammenhængen. Skadelidtes egen opfattelse af helbredstilstanden, lægelige oplysninger, den arbejdsmæssige situation og tiden mellem ulykken og opdagelsen af skadevirkningerne har betydning for bedømmelsen, og skadelidte skal udvise et vist aktivitetsniveau i bestræbelserne på at opdage sagens rette sammenhæng. Suspension medfører udsættelse af forældelsesfristen i det suspendede tidsrum.

7.4. Afkald på forældelse

Der kan mellem parterne aftales et afkald på forældelsen eller suspension heraf, enten udtrykkeligt eller stiltiende som følge af debtors handlinger. Særlig relevant er suspension ved realitetsforhandlinger, der varer indtil der afgives et endeligt forligsforslag og rimelig tid herefter. Ved fortolknings tvivl må debitor alene anses at have påtaget sig den mindst vidtgående forpligtelse.

7.5. Afbrydelse af forældelsen

Forældelsen afbrydes ved debtors erkendelse af kravets størrelse og eksistens, men der er ingen formkrav til denne erkendelse. Kan kreditor ikke opnå en sådan, kan han selvstændigt afbryde forældelsen ved foretagelsen af retslige skridt, der dog effektivt skal forfølges til erhvervelse af forlig eller dom.

7.6. Konklusion

Det kan samlet konkluderes, at 1908-lovens bestemmelser er ganske komplekse på trods af den store betydning, de har i praksis. Selv om dette er tilfældet, er det dog muligt, at skabe sig et overblik over de enkelte bestemmelser, men dette kan desværre ikke altid ses på domspraksis, der ofte springer et eller flere led i bedømmelsen over. Jeg kan blot håbe, at denne afhandling kan hjælpe til med at skabe klarhed over området; processen har i hvert fald hjulpet mig til en bedre forståelse.

Litteratur

- Bertholdt, Frank, Christensen, Morten Erritzøe og Neugebauer, Christina: Personskadehåndbogen, 2001.
- Einersen, Eivind: Forældelsesloven af 1908 med kommentarer, 1999. (*Forkortes: Einersen*)
- Friis, Asger, Behn, Ole og Bertram, Viggo: Arbejdsskadeforsikringsloven med kommentarer, 3. udgave, 1997.
- Gomard, Bernhard: Obligationsret 1. del, 2. udgave, 1989.
- Gomard, Bernhard: Obligationsret 3. del, 1993. (*Forkortes: Gomard*)
- Hvidt, Mogens, U 1969B250.
- Kruse, A. Vinding: Erstatningsretten, 5. udgave, 1989.
- Larsen, Hans og Plæhn, Henrik: Forældelse af krav på personskadeerstatning, Justitia 1994, nr. 1.
- Lyngsø, Preben: Dansk Forsikringsret, 7. udgave, 1994.
- Møller, Jens og Wiisbye, Michael S.: Erstatningsansvarsloven med kommentarer, 5. udgave, 1999. (*Forkortes: Møller m.fl.*)
- Rigsdagstidende 1907/08.
- Rigsdagstidende 1908/09.
- Sørensen, Ivan: Forsikringsret, 3. udgave, 2002.
- Trolle, Jørgen, U 1963B246.
- Trolle, Jørgen, U 1967B62.
- Wad, Ditlev: Advokaten 10/1998, Fagligt Nyt, s. 266.
- von Eyben, Bo: Erstatningsudmåling, 1984.
- von Eyben, Bo og Vagner, Hans Henrik: Lærebog i erstatningsret, 4. udgave, 1999. (*Forkortes: von Eyben m.fl.*)
- von Eyben, W.E.: Juridisk ordbog, 10. udgave, 1996.